

7676

REC. NO. M. 1855

సంవత్సర చందా 3-0-0

An Illustrated Monthly
Telugu Magazine Published,
To Depict Andhra Genius.

ప్రచురించుచున్నది - పి.వి.వి. వే. కేశవరావు

౦ వ
సంపుటము

౩ వ
సంచిక

శ్రీమదాంధ్ర సత్వము మాస పత్రికను ప్రచురించుచున్నది. ఇది ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని అన్ని ప్రాంతాలలోను
ప్రచురించబడుచున్నది. ఇది ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని అన్ని ప్రాంతాలలోను ప్రచురించబడుచున్నది.

ఆంధ్ర సర్వస్వము

సంపాదకుడు

ఏడిది వేంకటరావు

<p>నవ సంపుటము</p>	<p>రాజమహేంద్రవరము మార్చి ౧౯౨౪</p>	<p>౩ వ సంచిక</p>
-------------------	---------------------------------------	----------------------

ఆంధ్ర సర్వస్వము

[నత్యశైలి రాధామాధవరావుగారు]

౧. శ్రీరమ్యంబులభారతి లలనగూ • స్మిన్ జేరునతేసిధమై
 ధిరోహార, పురాతనాంధ్రకవిరా • ధ్వివ్యామలాదర్శమై
 సారంబైతగునాంధ్రభాష వెలయున్ • సాగుణ్యవారాశియై
 ప్రారంభంబగు పత్రికన్ గనుడియూ • హా! యాంధ్రసర్వస్వమున్॥
౨. ఆంధ్రుల్ పండితులాంధ్ర నత్కపులున్ • నాయాంధ్రనద్దాయకుల్
 ఆంధ్రుల్ వైద్యులు నాంధ్రమంత్రులునున్ • నాయాంధ్రదైవజ్ఞులున్
 ఆంధ్రుల్ మూర్ఖులు నాంధ్రవీరులునున్ • నాయాంధ్రవేదాంతులున్
 ఆంధ్రుల్ పాండు మహానాన్నతన్ దెలిపెదా హా! • యాంధ్రసర్వస్వమున్॥
౩. పలుచోట్లంబడి యెవ్వరున్ గనని ర • త్పాక్షిన్ చాత్రితముల్
 వెలయున్ జేయగ బైలుజేరిది నీ • వేళూడ్యతనగొందుచి
 యిల్ల, శాస్త్రజ్ఞులు, సద్విమర్శకులు • దా • మోచనకపుల్ పండితుల్
 తలగననిననని మెచ్చుచుందురు సమా • దా! యాంధ్రసర్వస్వమున్॥

ఆంధ్రభారతీయ కళాపరిషత్తు

ద్వితీయ వార్షిక ప్రాంతిక కార్యక్రమము

[దామెర్ల వేంకటరావుగారు యచ్. ఎ. యల్. టి.]

కవితాచిత్ర కలావలనవశులక్కా సెల్లియంజైన బా
హ్మవితోబార్యుతోడి బోల్పదగుదివ్యత్ చక్క నైపట్టి యు
క్కవయందెక్కువ తక్కువల్ దెలిసికో గప్తంబయ్యానె న మ
క్కువ యాద్రంబయి బ్రక్కదాల్చు నిటలాక్షుండొనొ దక్షుండటన్

1922 సంవత్సరము అక్టోబరు 1న, తేదీని రాజమహేంద్రవరమున నెలకొల్పబడి యాంధ్రదేశమున చిత్రకళాప్రచారమునకు సావకములనున్న ఆధునిక ప్రాంతవర్జితాభివృద్ధి కౌశలమున విశాసమును పెంచుచి, భారతీయ ఆంధ్రకళాప్రతిభల పెల్లడితేయుటకును, సహజదర్శనముల చాటుటకును, మూలకళావృద్ధికి సర్వవిధముల సహాయమునుసరుటకును కృషియుచున్న ఆంధ్రభారతీయ కళాపరిషత్తువారిటీవల జరుపుచున్న చిత్రకళాప్రదర్శనములు కేకమున ప్రకటితములై యున్నవి. ప్రథమప్రదర్శనము 1922సంవత్సరము మార్చి నెలలో రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన వృత్తాంతమును ఆప్రవర్తనమును గూర్చి న విమర్శనలును గతసంవత్సరము వివిధపత్రికలలో పెల్లడియై యున్నవి. ద్వితీయవార్షిక ప్రదర్శన మిసంవత్సరము గతమార్చి నెలలో కాకినాడపట్టణమున జరిగిన వృత్తాంతముగూడ ద్వితీయపత్రికలములమున ప్రకటితమయియు యున్నది. ఈ ప్రదర్శనమును గూర్చిన విశేషాంశముల వర్ణన మిందుపాండుకుపదబడినది.

ఈద్వితీయవార్షిక ఆంధ్రదేశీయ అభిలభారతచిత్రకళాప్రదర్శనము కాకినాడపట్టణమునగత మార్చి నెల 22వ, తేదీని ప్రారంభమై ఏప్రిల్ 1వ, తేదీవరకును పదునొకండుదినములు తెరువబడియుండెను. కళాపరిషత్తుప్రధానమోషకులలో కాలరకు క్రీ. రామరంమహారాజువారి భవనము సీద్రవిర్భవ ములకరించినది. విశాలమై సుందరమైన యారాజభవనము అభిలభార

తవర్ణమునందలి వివిధప్రాంతములనుండి విస్తృతములైన చిత్రచిత్తరువులను జక్కనియాలవాలమై సాంక్షికకళాప్రాణముగ కౌర్పురము.

ఆంధ్రదినము—ప్రారంభోత్సవము

సుప్రసిద్ధకవులను కళావిమలమును కళ్యాణవిమర్శకులనానకు అదమము ప్రవృద్ధిదాగ్ధ్యకేమావ్యములు లె. హెచ్. కవివృందడినులు గతమాప్రి 22వ, తేదీ సుభాక్షము సందర్భానుసారమైన దిన్న ప్రారంభోత్సవాగ్రహముతో ప్రదర్శనమును దరచి. ప్రారంభోత్సవసందర్భమున సభాస్థలిని పరివర్తు యుక్క రాజమోషకులై యున్నతాభిమానులతో సరిగతాగ్రములకు తోడ్పడుచున్నట్టి శ్రీ పితామహముహారాజువారి ప్రధమస్థానములకరించితి. ఆంధ్రదేశికారిమునుండి సంఘమువారి యాహ్వానమునందీ కరింది దయచేసిన సుప్రసిద్ధాధిభులు కొందరిసభాస్థలిని ప్రేక్షకులదృష్టి నాగ్నించుచుండిరి. కలకత్తా చిత్రకళాపంఠు కార్యదర్శియగు లి. పి. లాగాయను, కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున బట్టర్డులకు కళావిషయముల నుపన్యసింపుచున్న గ్రామిక్వికసంకీర్తయును, 'హిమా' పులికాప్రకాశకురాలు శ్రీమతి మృణాలినీచటోపాధ్యాయయు, ప్రసిద్ధకవియు, గాయకరము, కటుమును వగు శ్రీముత్య హర్షోద్రనాథకటోపాధ్యాయులును మాఖ్యులు. కాకినాడ పార్శ్వమృతమునితరప్రాంతముల కళాభిమానులు కొందరును ప్రారంభోత్సవమునకు దయచేసినందుండిరి.

కళాస్వరూపియు ప్రారంభోపవాసాంతరము కలుపుట దెలిసి ప్రవర్తనమును మెల్లదీచేసిరి. ప్రథమవాణిజీయమునుండిరనే పరిషత్తువారి చిన్నముహంసాలాశ్చర్యమును దీపప్రకాశము విమర్శింపఁజేయుచు పరిషదాశ్రమపులము దెబ్బలును నశింపఁజేసెను, శ్రేష్ఠులను నావృద్ధినియొనరించెను. ప్రదర్శనము ప్రారంభమయెను.

ఆరంభదినమున ప్రదర్శనాస్థలికి నిండొనర్పించినవారు

సామంతవరులు పరికి పరిపర్యామితులు, వాహ్నియందును శ్రేష్ఠులను ప్రదర్శనాస్థలికి సంఖ్యాకములగు మెలగుచుండిరి. అచ్చిపును బాగద్రుమ మెలుచ్చు స్వరములయొక్కయు విమర్శనాభండముల నూచించునాచుల యొక్కయు మిశ్రమారవము మందము నావించియుండిరి. సభటంబముగ బ్రవర్తనము కడదన మెల్లగడిసి పరిషత్తును గౌరవించిన శ్రీనివాసరం మహారాజునా రథిశాస్త్రానాయుతో విరుగవున దమముగ్నిప్రాయములను, విమర్శనమును, మెలుచ్చుచు జగ్రువుల మధ్యనందలింపచుండిరి. ముప్రసిద్ధచిత్రకారుడును మంగరాష్ట్రలోటిశ్వరుడును రాజు లి. సి. లాగారు మహారాజునాటి ప్రదర్శనా విశేషముల కేకపరచుచుండిరి. భావనితములైన విమర్శనజేయుచు బ్రఖ్యాతాంధ్రవాసరధనీయులగు కొమ్మిరెడ్డి భాస్కరరామమూర్తిగారును, కళావిదులై కాశ్రీమహాభవాగ్నిప్రాయముల దొన్ను కృత్తివెంటి పేర్రాజుగారును, హాస్యగంపూరితములై హాస్యోదేకములను యుక్తియుతుల బలుకుచు వ్యాసవారులు ద. వెం. గిరిరామకామగారును, ప్రదర్శనమును సమహుచ్చుటకంటే ప్రమాదురముల కొన్ని కార్యకర్తల కొండెపరివర్తనంబుకార్యదర్శకుల కొమ్మిరెడ్డి కేశవరామమూర్తిగారు ఈ ముద్దాశురందముతోడను, తమయభిప్రాయములను వేపుతో మెలుచ్చుచు విరచితము విమర్శనను నుద్ఘోషింపచున్న ప్రసిద్ధాంధ్ర చిత్రకారుల

గు రామమూర్తి భావ్యకామరావుగారును, ప్రదర్శనాచారముల నెల్లాసముగ శ్రీమహారాజు వాసుదేవశేరి పర్యటన మివర్తనముండిరి,

కళావిదులగు ప్రముఖులొకఁడు యితరగుంపుల కేంద్రస్థానముల నలంకరించి విమర్శనలనుత్సాహముగ సాగించుచుండిరి. కళాస్వరంకితులగుంపు, క్రాంతిశ్రమిడికన్పూరుమే, మృణాలినిజేరి సంఘము. హరీంద్రవాసుని - టి యిన్నియులకుల శ్రేణియును నేర్పాటుగ గప్పియుండిరి.

పరిషత్తువారి ప్రథమహువానమున స్వీకరించి నూతనాంధ్ర చిత్రరచనావిగాహనంబుల నామకుడై శ్రేష్ఠుల దృష్టి ముఖ్యముగ వాళ్లించుచుండిన చిత్రకారుడు రామగౌరవారావుగారు ప్రదర్శనాస్థలి ననేకదిక్కుల బండితులయొక్కయు విమర్శకులయొక్కయు శ్రేష్ఠులయొక్కయు కలిపించినముల గైకొనుచు వారి వారితో సుదర్శనాసారముగ సంభాషించుచు దిరుగుచుండిరి.

ఈతరుల సందేహంబుల కాలము ప్రదర్శనామందిరము పెక్కుశ్రేష్ఠులతో నిండి కనులవండువుగ నుండెను. కాశీవాదపట్టణపాఠ శ్రేష్ఠులందఱును పాశ్చాత్యపురవాసులును, నీయున్నతమనబాల్గూనుచుండిరి. ఆతరుమహను తమయొక్కపాఠశాలతో నీయాంధ్రకళోత్పన్న ముఖ్యమందినదని చెప్పుటకు సందియములేదు.

ఆరంభదినాంధ్ర విషయములు

సామంతము ప్రదర్శనామందిరముకడ నభి క సంఖ్యాకులచే క్రధాగ్రంథములతో వాలకంపెంటి న మహోపవాసము మొకటి జరిగియున్నది కలకు నుగల సంబంధమును గూర్చి కలెవ్వరిండికునచే గావించిన పరిపరీక్ష వారాగ్నియే పారిశ్రవాధంతోపాధ్యాయుల గా నాభియసారస్వతప్రవర్తనము శ్రేష్ఠులకు వింతకృత్తి. ఈ ప్రదర్శనాసంతకము చిట్టపాధ్యాయులు మధురముగను దేశాభిమానశ్రేణియుగ

ను గానమొనర్చిన పంజాబీ గీతముతో నారంభించిన కార్యక్రమము జనప్రదముగ నుండు ప్రయోగము.

ప్రసిద్ధాంతములొనర్చిన సేవ

తరుణములకు ప్రజ్ఞానవాయమున మనఃపాంశ పునానికి యున్న శిల్పి వోదకము న్నొసఁగి సురభిమ గొర్రెలొకదాని ప్రఖ్యాతికి శా.దులు ప్రత్యక్షమున సరిహద్దును నివహించిరి. అవ కార్యోద్దేశమున దిను శిలు సందర్భములో నవిని కార్యభాగములపై పేర్చి రొల్లన సంగతుల నొప్పులై ప్రదర్శనము కలపవలె నున్న నాయకత్వము కలిగినవందీకులు 'హైంద్రాబాద్' ప్రవా, జహానీయ కళాసంబంధము' అను విషయము ను గూర్చి యాంక్షించుచున్నవారు యువవ్యాసముని గుర్తి. తరువాత బైల్లాక్రామిప్రపంచీకృతమైందవిత్ర గీతలొకటి గమ్యవృత్తిగనన' అను విషయమున గూర్చి ముగ్ధులమైన భాషాభాషియలతో మాట్లాడి లాంటివో నొప్పులను కనుపరచుచు నొక గొప్ప యువవ్యాసము నొసంగెను.

ఈ సందర్భమున ప్రదర్శనము నెక్కుడు జయ ప్రదము గావించుటకన్న విధముల నీ ప్రసిద్ధాంతముల నోద్యుద్ధి పరిపక్తుయొక్కయు నాంధ్రుల హాసములయొక్కయు గృహిణులకు బాత్మలైరి.

నుప్రసిద్ధివాదులు బి. సి. లాబాలూ గారు ప్రదర్శనముకొక ముఖ్యమార్గముగను జహుమానముల నొకరియందును నొకరి ప్రభాసనిర్ధారములను నుండి విశేషసహాయమునగిరి. పంప తాగ్రర్య నిర్వాహకుల మధ్య నాయన సముఖతయెంతోనీ సాహసమునకును ప్రోత్సహమునకును యుమ్మై కడమ ద్ధార్యమన కధికమైన విలువని నొసంగినది.

భారతదత్తరేఖాపాఠా ప్రఖ్యాతయోధులగు కలెక్టురుండితులు అరంభించిన తీర్మానమున కధ్యక్షత వహించుటయే గాక సకలవిధములనాయపడి యుండిరి. కళాసంబంధములగు మహోపన్యాసముల నొసంగి మన ప్రాంతముల నారంభించిన కళాభిమానము

ను బురకొల్పిరి. కళావిషయముల నిరూపించుట కంత యో యనుకూలములగు విద్వత్తులయొక్కయు ప్రసిద్ధి ద్ధులయొక్కయు ప్రచురములగు సమాచారములను ప్రదర్శనమున కెగురించుచుండిరి. పరిపక్తుతో కలిగిన పండితులకు గలిగిన సుబంధము భాషికాలమాప న మూల్యము దానాకమై విలసిల్లునటులు సందియము లేదు.

సంఖ్యాగ్రహాన్విత నాగోగ్యులతోట మనయులెన్నఱు మనోమయ కలెక్టురులతోగ్గి సంబంధించిన యువ భిక్షానయతోడను కేటోపత్తి నల్లెల్లాక్రామిప్రపంచీ కి ప్రదర్శననందొచ్చుచున నసాధారణమున ప్రతి మూలమై యుచున్న ప్రాయము కళావిమర్శనమునకు ప్రమాణాధికారియై యొప్పుచుండినను. ముగ్ధులగులొప్పు నిరూపించుటకధికము తోడను దృష్టినిర్మితాభిసాయములతోడను కళావిమర్శనముల నాయులయు గ్రహించిన యాభిప్రాయమునకును నామె ప్రదర్శనమునకు గొప్పగాగ్గర్యనిర్మాత మహాప్రొత్సాహమున యుండినను. ఉపన్యాసకురాలుగను, ప్రాచీననాతన చిత్రవిశ్లేష ప్రదర్శనకురాలుగను, జహుమాననిర్ధారణాధికారిగను, నీమె యొసగిన సహాయములైనను. తనకుకళా పోషణమున గల గొప్పయభిమానముచేత సాహసము చేసి వేసవికాలపు యవరాష్ట్ర ప్రతిమికి లక్ష్యకెట్టిక మోటారుకారులమై కళాపరిగణదార్శనానమైన రాజమహేంద్రవరమునకేగి పరిపక్తు పక్షమున మాట్లాడి లాంటివో సహాయమున నొసగిన కళావిషయక మువకలెక్టురులము సంప్రసనియము. ఈ కళాపండిత దయతో వొడగిన కెక్కుసంహార పరిపక్తుయొక్కయు భిక్షుద్దకి యొక్కవగా తోడ్పడగలవు.

విజయనగరం మహారాజుమారు గారవలెన య ముల్లూరాజపుత్ర మొగలూరుచిత్తరువుల సమాచారము నకలెక్టురురాల్లెప్రదర్శనానవ్యాపమున బహుద్ధాని రాష్ట్రాపాతకు చిల్లవలె సలహాల నిచ్చుచు నెక్కుడు సహకారమునొసగిన శ్రీమతి మృణాలినీ చిట్టా

ఈ ప్రదర్శనములను బంకిలివి నాలుగుచిత్రముల వానిధానములు గుర్తింపబడుచున్నవి. చాలకాలము పండి యాచిత్రీభూయశమున వాక్యాశ్శృణ్వ సాంప్రదానమున సరముగ వృద్ధి కెందుచున్న బొంబాయి, చెన్నపురి, కలకత్తా రాజకీయ కళాశాలల పద్ధతిని శిక్షాదుచేయబడిన చిత్రపురుషులు, గతరెండుదశలనుండి ప్రభుత్వశాఖల గాంధీదేశాంతరముల నుండి గౌరవంపబడుచున్న నూతనవర్గీకురవ నాతిని జీవించి తిరుపులును పుష్టియుగ దెలియచున్న విభాగములు. ఈ రెండునుకములును కాక, నూతనాంధ్రచిత్ర రచనావిధానమును నిరూపించు చిత్రపురుషుల గొప్పసమూహ మొకటిని టికన్న వశ్యంతాక్షమై ప్రదర్శనమునకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యమునిచ్చింది. ఈయూకు ఆసరికననాగీరులును క్రిందటి సంవత్సర ప్రదర్శనముననే పోయినాన బడినవి. కాని యీసంవత్సరము ఆంధ్రచిత్రకారుల తమ స్థానమును మరికొంతబలపరచికొని యేమొకరిగ్గరు చిత్రకారులతో కాక పదివందలకుగరు చిత్రకారులేకరితనధర్మనించుచు నాంధ్రవ్యక్తిత్వమును స్పష్టపరచుచు, గొప్పవినిర్మకులచేత తమ ప్రత్యేకనిరూపించుకొనిరి. వీరిమరకు మొక్క ప్రత్యేకక గతచెన్నపురి ప్రదర్శనముందే ప్రాశ్నాశ్శృణ్వనిమగ్నులచే గూడ గుర్తింపబడి సంస్తుతంపబడినది. ఈయాంధ్రకళాప్రదర్శనమున వీరికళావిధానము సంపూర్ణస్పష్టత వొంది యెక్కుడు ప్రాముఖ్యము గాందినది. ఆంధ్రచిత్రకళాపునరుద్ధారణానూచనలే కళాపరివర్తనకుటకు మూలములు. అట్టి నూచనలననుసరించి స్వగూఢము దాక్షిణ్య యాపరిపర్యమొక్క ప్రయత్నములే యా ప్రత్యేకాంధ్రరచనా విధానముయొక్క స్పష్టతకును సభివృద్ధికినిసహకారులే యాంధ్రులనూతనకళకు స్వల్పకాలముననే గొప్పగొంపమును సంపాదించునవకాశ మేర్పరచినది.

ప్రదర్శనమున యీయూకు చిత్రరచనా విధానములేకాక మరికొందరి కూడ గుర్తింపవలయును. ఈనాల్గవిధానము చాలకరకు పూర్వసాధనవాయుక దాక్షిణాత్యరచనావిధానము నుపై నూత్నములైన తేజలగోడకు, నానాకురంసులగోడకు మృదువుగా చిత్రంపరచుచుండును. ఇది వెంకటస్వామిగారి రచనాగీతి. వెంకటస్వామిగారు పండిత నాల్గనూత్నములు, శం. జాత్రాసుంధానచిత్రకారుల పూర్వభితి చిత్రములును యీవిధగలరే చెందినవే.

చిత్ర వస్తువులు

ప్రదర్శనమునకు చిత్రపురుషులు మాత్రమే కాక చిత్రవిస్తువులకూడ నచ్చుచుండును. చిత్రవిస్తువులకు గూడ బహుమతులుయేర్పాటు గలను. చిత్రవస్తువులు ముఖ్యముగా నాంధ్రదేశమునకు లే దినవే. ఈసంవత్సరము ప్రదర్శనంపబడిన చిత్రవిస్తువులు ఏడు విభాగములు చేరుచున్నవి. ఇందు కొంతవన్నికల లక్ష్మీదామ్యుల ముఖ్యములు. వీటిలో నిటీవల తయారగుచున్న మోస్తరులు కొంత కళాత్మకమును నూచించుచున్నవి. కాని పూర్వపు మోస్తరులు బహుశ్రమతోను నేర్చుతోను తయారుచేయబడి కడంగడు సౌంద్యములై యున్నవి. ప్రదర్శనంపబడిన యిరిర చిత్రవిస్తువులలో విలువైన వికాఖవట్టణపు దంతపు పనులు; రాగమహేంద్రవరం, రాగినాడ, అద్దకపు గుడ్డలు; వీలూరు, బందరు తిమిరీలు; మైసూరు నందలి చన్నపట్న ఆలవిస్తువులు; రాజమహేంద్రవరం బెండువని, కాగితపు ఆలంకారములు; వివిధ ప్రాంతములనుండి వచ్చిన లేసు నక్కిపనులు చేరి యున్నవి. ఈవిధి వట్టిక ముఖ్యముల ననుపరచును.

ప్రాంతము	లేసు కారుల సంఖ్య	చిత్రవిస్తువుల సంఖ్య
ఆంధ్ర	18	109
చెన్నపురి	1	8
మైసూరు	1	42
	15	159

చిత్రము ప్రదర్శనా బాగమును ప్రసిద్ధి
జేసిన బంధు కలంకారీగడ్డలును, పక్షిచిత్రము
లోకాగ్రహమును ప్రమాత్తుము చేసినను వచ్చి
యింపజేసేటట్లు కోరవలయును.

మొత్తముమీద సీతదర్శనమున ప్రస్తుతచిత్రరచ
నాటికల కాగ్రహించి 65 కును చిత్రకారులను కల్ప
కారులను దరిగాపు 400 చిత్రములను, చిత్రవస్తు
వులను అమ్మించి యుంజిరి.

మొత్త ప్రదర్శనములకాఖ

ప్రాచీనచిత్రములు

ఈసంవత్సరపు ప్రదర్శనములో యెనువు చిత్ర
రవులకాఖ ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యముజేయించిరి. పూర్వపు
రచనానీతుల విశేషరచన సేచిత్రములు ఆంధ్రదేశ
మున విశిష్టవాంఛనములనుండియు విభాగితకళావిదుల
కూర్చులనుండియు స్వీకరింపబడినవి. ఈక్రింద వివరిం
పబడిన వివిధరీతిల చిత్రముల సమూహములూసిన
విద్యాలప్రయోగన మనుకల్యము. (1) మ. రా. శ్రీ.
విస్వా అప్పారావుగారిచే ప్రదర్శింపబడిన పూర్వాయం
ద్ర స్వరూపంబునవిను విశేషములు పెన్నాపుర పౌధ
మండలి చిత్రములు తెంకు (2) పి.కాపురం మహా
కావాలి పౌధమునుండి వచ్చిన పూర్వాయంద్ర చిత్ర
ములు ఎనిమిది (3) విజయనగరం మహారాజుగారి
గారిచే నీయబడిన గాజుపుత్ర మొగల్ కాంగ్రా చిత్ర
రచనా విధానములను తెల్పు నమూనములగు చిత్ర
ములు దెప్పిదియెనిమిది (4) మైసూరాబాదులో పూ
ర్వపద్ధతిని చిత్రములుఁ జేయబడిన పుత్ర మొకటియూ,
(5) మ. రా. శ్రీ. జి. ఎస్. దండాయుధసాని
గారిచే ప్రదర్శింపబడిన పూర్వపు రంబాభూరు పద్ధతిని
స్పష్టములు చిత్రములు యెప్పదియగును, (6) జే.
హెచ్. కజ్జప్పపండితునిచే నీయబడిన అలంకార
చిత్రములు, ప్రతులును, గాజుపుత్రముగల్ చిత్రములు
యగును. అగు విధు చిత్రములు ప్రతులును మొత్తము
నయింబది, (7) జైల్లాల్ ప్రొఫెస్సరుండిచే నీయబడిన
నూతన వర్ణము చిత్రములగును. పూర్వ రాజపుత్ర
మొగలూరు చిత్రములును నియమముజేటి, (8)

మ. రా. శ్రీ. కృష్ణమోహి పేరాగారిచే ప్రదర్శిం
పబడిన రాజపుత్ర చిత్రములు, వంగీయచిత్రములు,
ఉత్తరహిందూస్థాన మిత్త చిత్రలేఖములు, కా
ష్మీరు, థిల్లి మొదలగు ప్రాంతముల చిత్రకళాపులును
నియమమున, గలసి మొత్తము 200 చిత్రములును,
ఇతరచిత్రములును ఈకాఖలో ప్రదర్శింపబడి ప్రభువ
నువకు వచ్చె తెచ్చినవి. ఈవిభాగములో ము హైం
దన చిత్రకళా వైభవమును చాటుట కనుకల్య సహా
యము మొసగి కళాభిమానులకును, కళావిదులకును,
చిత్రకారులకును విశేషాకర్షకముగ నుండెను. ఇందు
నుభవముగ విజయనగరం మహారాజుగారిచే చిత్ర
ములు సాంకేతికవిజయముల నద్వితీయములై రాజ
పుత్రముగల్ కాంగ్రాదననా పద్ధతులకు గొప్ప యొ
దాహుతియై మెచ్చించినవి.

మొత్తముమీద సీతదర్శనమునకు 600 ప్రదర్శ
నములు వచ్చియుండి, హైందవ పూర్వాయంక చి
త్రకళానీతులను స్పష్టపరచి, మన ఆంధ్రదేశమున
కళాభావముల నెక్కుడుగ వర్ణింపబడినవీ, కళాభి
వృద్ధికి నుంచి మార్గము సేర్పరచినవి యనుటకు సుంజీ
హముచేదు వివిధరీతుల నిరూపించుటలో సీతదర్శన
ముగల సంపూర్ణ ప్రఖ్యాతి వివర్యకులను సహిత
మాకర్షించి సంతోషజేసినది. మాఖ్యముగా తెంకుచి
వయములు గననింపబడినవి. ప్రాచీన చిత్రముల కా
ఖ పూర్వ హైందవ చిత్రకళావైభవమునము నొస
గుటకు నాయపడిన రీతియూ, ఆంధ్ర చిత్రకారులు శి
వు నూతన రచనా విద్యాసమును లోకవిదితముచేసి
ఒకమాకరింపబడి యునందనాద్వైత లగటయూ గొప్ప
విశేషములు. ఆంధ్ర చిత్రకారులకు ప్రోత్సాహము
కలుగుచున్న దనుటకును, వీని వృద్ధిజేయచున్నారను
టకును, సభికునునున్న గూంధ్ర ప్రదర్శకుల సంఖ్య
యే నిదర్శనము. ఆంధ్ర చిత్రకళా చరిత్రకావ మూతన
కళ మారంభమైనది. ఈనూతన కాలముస్థిస్థామయ్యె
య ప్రపల కన్యతీతుకళాగోపనము జేయవచ్చుగాక!
ఆంధ్రభారతీయ చిత్రకళాపరిషత్తు నాగ ప్రమాత్తుము
లుసభాసభ్యులగు గూంధ్రభూమికిని మాఖిల హైంద
వమునకును ఘనమైన సేవ చేయవలయునని పరమేష్వరు
జనుగ్రహించుగాక!

రు ధి రో ద్ధా రి

[ప్రయోగి వేంకటరామశాస్త్రిగారు]

మ॥ బుధులబ్బంబుల కాది శేల్లిమమ నం
 తాన్ద్రులుగా నాన్దు నీ
 కంబులం బరికించి నీకు నుటతా
 శీఖ్య బ్రసాదించితి
 రుధిరోద్ధాన! నిజంబు నీవహుడనీ
 రూపాంచి దుభ్బక్ష ల
 క్షీభరం గ్రాహల రిత్తగారముల న
 క్షిం దెంక దే యుల్లెడక.

మ॥ విధివైచ్చిన్ముదే మొ నీవహికి
 వ్యస్తే వివంశిక జగం
 బభికాగ్రహసుక్ష్మవరాయ నాకర
 వర్ణంక వృష్టిక్షు
 వ్యసరంధై మహాగారు పొంబ కమల
 భీష్మగ్గ రుంధూనర
 ద్విగుణంకాచ మటొక్కనోట వకటా
 శీవార్తి బొంబెంజామి.

మ॥ మధురాంభోధరితంబులొ చెలువులుం
 బావుల నమర వట్టై వా
 రిధరంబుల వెలిపెట్టై దేశమును నే
 రెట్లయ్యె గట్టెండుక

విధంబుంబుల హైను పంచమామగా
 నిష్కర్మకంఠిక ద
 ద్విధరామండల వాసులేశుని జెం
 తం దక్కి జీవించు లే?

మ॥ అధిరోద్ధ్రునుహగ్గ నిర్భరతరం
 గం భీలముంగా మహా
 దిగ్గజేంద్ర మెనంగి కెండుబొ యం
 తం బోక క్షిప్తావ నే
 వహంక లక్ష్మీబరాయ లవ్యవిధు ను
 బృహరావులం నుచ్చి తాం
 ప్రభుత్వపథు వైంహి కీరముల నిమి
 భ్యురంపవే నిచ్చునా.

మ॥ బుధ మండలల నీటూవాటల విహికా
 భుభాంతి రంగములక
 మధునిర్వంది మనోహరత్వం జగ
 న్మాత్యంబులొ నుచ్చిసోం
 బభి చంద్రోదయ వాక్య సత్కర్మలు: తం
 తుంకాంబు చున్నట్టి నూ
 నుధులన్మృత్యుర మ్రంగి కేసితి దయా
 శూన్యమృ! సామ్యావేషి!

మ న దేశ భా చ లు

[మహాభాష్యో సుబ్బారామగుగారు పి. వ. యల్. జి.]

(గతివంచి కావంధము)

పోలియన్న పి. కటుపయ్యార్తాక్షర కర్మశములై,
 భువనాకరం భరితమై, సుల్లివూపమును బొంది
 యున్నది. తొన్ని కతాబ్రహ్మలక్ష్మిని ఇది ద్వితీయ
 ప్రాకృతములుగా వికారము చెందినది. భాషయిం
 కను సుల్లివూపమునే కలిగియున్నది గాని (కుతి

కటువులెల్ల జన్మధులు పోయి మరల స్మరణ
 రమణీయమై, హులకన్న వచ్చులే ఎప్పుడు గాల్గి
 మిక్కిలి ఉచ్చారణకుభముగ నుండెను. ఈజన్మ
 లయముల భాష కట్టక కేకళించి (కీ॥ మ॥ 1000వంద
 కుమ్రక ఆర్య దేశము (వాదం) భాషలుగా మారి

నవి. వీటికి ద్వితీయ ప్రాకృతములందును వీటియందు అన్యంధి అభివృద్ధి గాంచెను. స్తుతాదులు అభ్యాశ్రావకేషములమృదును. మిక్కిలి హల్లుంధిగల్గియు విష్ణుసూపముదాన్వితమై యు చాలా ప్రాచీన రూప యుక్తములైనట్టి యు (3000 వత్సరములక్రిందటి) మధ్య కంఠు వేలవత్సరములురూపులొకరించిన ప్రయోగములతోఁ గూడిన గ్రాంతిభావ శబ్దమునకు. ద్వితీయ ప్రాకృతములు బాధుని కాలమునఁజేరి అవగాహన (క్రీ. పూ॥ నుండి క్రీ. పూ॥ 1000 సంవత్సరములవఱకు ఉండి నవి. ఈ 15వందలవంశవత్సరములలోను ఆశోకవార్షులు చెందనవి. పాత్రాక్షిణ్యములైనవిగాఁగి. క్రీ. పూ॥ 250 సం॥ యాభావము అశోకుని శాసనములు ప్రాచుర్యమునకు. ఈ భాషకు నూర్పు, పర్షుములందు ప్రత్యేక విశేష రూపములుండెడివి. బాధ్యంధ్యంధియై గ్రంథస్థమై యిది హిందూపము పొందెను. ఈ ద్వితీయ ప్రాకృతములు వాచకభాషలుగా నుండి క్రమముగా శుద్ధప్రాకృతములని నెలనెలవీసరి. ప్రాకృతిమనగా, ఈ మిగ్గలకుండున్న ద్వితీయ ప్రాకృతములని గ్రహించుచుండుట. పాతీకన్న వశీవృద్ధిగాంచి యింకానీస నామకభాషలంత యభివృద్ధి చెందని, ద్వితీయ ప్రాకృతములు ఇప్పుడు మనము ప్రాకృతములని అనుచున్నాము. ప్రస్తుతనామక భాషలే స్థానిక క్రమముననున్నవో యిదేతరుల అప్పటి ప్రాకృతి విశేషములును నుండెడి వరిమనదుగల ఆధారములనుంచి వీర్పడుచున్నది. పంచానుసంతుండెడిదో స్పష్టముగా కలెరుగు. గాని తక్కిన భాగములందుండెడివి తెలియును. మగ్గరహస్తియందు దేశాధీశుడైన హరసేనుని నామాంకితమైన శౌరసేయను కేరులది మగ్గదేశ ప్రాకృతము. ఇందో అత్యుల కీకాలమున నధికారియయ్యెడివోడి రాజ్యమున కనతిహామున విడి యుండెను. దీనికివీక్షిణమునను తూర్పునను కొన్ని విశేష ప్రాకృత భాషలుండెడివి. వీటికి అన్యోన్యవహవర్తములు మొందు. అంతేగాక శౌరసేనికి ద్వితీయకమున కేసాంతులు యందువీటికి విత్తరకలును. అనియేనియన (1) ఇప్పుడు విశాఖమునకు కేళమందు మాగధి (2) బొడు, బా

గిల్లిగలబాలో అక్కనాగధి (3) శౌరసేని, అర్ధమాగధి లకు దక్షిణముగా, కెరారునందుమహాస్థ్రీయును అర్ధమాగధియనునది మిశ్రభాషావలని పేరువల్లనే తెలియును. శౌరసేని భాషయొక్క లక్షణములు వీని యందు కానవచ్చినవన, మగ్గభాషకములగుందు మూల భాషతో సంబంధము స్పష్టముగానున్నదని నిశ్చయముగా నెప్పుడప్పుడు. మాహాగ్రాస్థ్రీ, మాగధిభాషలకు సంబంధమును ముగ్ధుడైన అక్కనాగధిభాషనును మాహాగ్రాస్థ్రీభాషనును పోల్చినందు భము అధికముగావలదు. మారుమూల మండలములలో మాగధిభాష ప్రత్యేకము స్వలింగతత్వము కలదు. మగ్గదేశ భాషలో గుజరాటు నుట్టి కేయలవేకిమునిగు ఈ ప్రకరణమునందునే గ్రాస్థ్రీయును నామానున చామక యుండెనది. మాహాగ్రాస్థ్రీయుని కిదినున వివరములేక నీరూపి నొప్పురావచ్చును. యాగోజాను సమస్యకరమేగాక కేయభాషలను పూర్వంబుండిరి. మాహాగ్రాస్థ్రీ విశిష్టమై చెందెను. దీనియందు మంచి శోధములు గలములు ప్రాయమునీనవి.

జనామోదముచేత విడి హిందూస్థాన మంతయు వ్యాపించినది. అక్కడ ప్రచారములును దేశము గ్రంథములును దీనియందే వ్రాయబడినవి. నాలుగములందు, మగ్గదేశ భాషయగు శౌరసేనికన్నకుగ్గ మాహాగ్రాస్థ్రీ మగ్గములకును ఈ పోయెడిందుల తలచుచుగా మావనగును. నాటకములందు నీదవ్యాసము దేశీయమునే వాడుదురు.

అపభ్రంశము

ద్వితీయ ప్రాకృతములు అంతిమదేశీయముల గాంధిక అపభ్రంశములని చతురుమన్నవి. అపభ్రంశములనగా మగ్గదేశ స్థానికములు లేక వికృతములు యని యర్థము. ప్రాకృతములందు (1) ధ్వని ప్రాధాన్య మొనర్చుట, (2) గాంధిక ప్రాకృత విశేషముల కారణములవల్ల నైనట్టియు నామక యందుండెడియు మొదటియభాషలను పోలియూడె యాకరణాల నామము పెట్టిరి. క్రమముగా నీ అపభ్రంశములు వాఙ్మయము

జన్మించి, దీనిని నిరూపించినవారి సంతతివారు నీటిని
 చిమవనారంభించిరి. నర్మితయందు ఈరీతిపునరుత్థులు
 కాలగలవు. సంస్కృతము స్థిరరూపముపొంది స్వయం
 వసంజేద్యముగాక యున్నప్పుడు వాడుకభాషయైన
 పాలీయను దేశభాష అందరకును తెలియవలసింది
 ప్రాయటకు ఉపయోగించబడెను. గ్రంథికమైన
 పాలీయను ముగిసినప్పుడు వాకపోయినప్పుడు వా
 డుకయందలి ప్రాకృతమునే ఉపయోగించుచుండిరి.
 యాపాకృతము గూడ స్థిరరూపమువాల్సి దుర్బోధ
 మైనవిదప ఆపద్రంశమువాడుకనుచ్చిను. తోలిప్రా
 కృతములు గ్రంథములైనప్పుడు అభాషయందలి
 అక్షర విడిచివేయబడెను. రూపభాషామయము
 కుకవీలో ఒకసమ్యక్మైన రూపమునే శబ్దములకు
 మాపుచుండిరి. గనుక భాష కృతముముగా నండి
 విజమైన వాడుకను తెలియజేయదు. గాని యప్రథం
 లను గ్రంథములందునీపాల్లకలుగలేదు. ఈభాషముం
 దు కొద్దివాద్యయమే యున్నను ఇది ప్రాతచెందినకా
 లమున నుండెడియధార్థమైన వాడుకను తెల్లముజేయు
 ను. ప్రస్తుతవాడుకభాషలు ఈయప్రథంశంతానము
 లే. కౌరసేన్యాపద్రంశముంది పశ్చిమహిందీయను,
 పంజాబీయను పుట్టినవి. దీనికి దిగ్దాసంబంధము
 గల ఉజ్జయినీయందలి ఆనంతీయంది, గాజపానీయ
 ము, గొర్రసీయంది గుజరాతీయముపుట్టినవి. ఇకమిగి
 లిన తూర్పుహిందీయను అవాంశిభాష అగ్ధమాగధా
 పుధ్రంశముంది యున్నప్పుడయినను. ఇకప్రాంతం
 నుండెడి యప్రథంశల వాగ్విచించెదము. లాధాకా
 ష్మీరీలు ఏయప్రథంశవికరములో తెలియను. వానికి
 తెలులేదు. కాష్మీరీకి ముదటిపాగ్షీనాయను పికావ
 భాషావిశేషముని యిదివరకు ప్రాసీయున్నాను.
 వైపార యాప్రస్తుతకాష్మీరీ, సింధూంధ్రము లోపల
 యందుండి ప్రాచ్యద్రావిడప్రంశముంది సింధీయను,
 మాహారాష్ట్రాపద్రంశముంది మరాఠీయను పుట్టినవి.
 మాగధ్యాపద్రంశముంది రిహోకీ, బెరియా, వర్ధ్యతెంగా
 లీ, ఉత్తరతెంగాలీ, ఆసామీయులు పుట్టినవి. మధ్య
 తెంగాలీలో నశించిన కొన్నియులును, బెరియా

యందును ఉత్తరతెంగాలీ, యందును సమానముగా
 పుట్టెముగా నున్నవి.

సంస్కృతము

ఇండోఆర్యులు వాడుకభాషలలో కూడాగరి
 గా సంస్కృతమును అభివృద్ధి గాంచినది. మతాచార
 శిష్టలచేతను గొప్పవిద్యావంశముచేతను ఆద్యతమై ప్రా
 చ్యులునుతానువారిల గ్రంథములయందు వాడబడుచు
 మిక్కిలిగౌరవమువహు పొందెను. దీనియుక్తస్థా
 వ్యయమధ్యదేశముందు దీనిప్రభ జూలనా నుండెడిది.
 సంస్కృతశబ్దమునకు కౌరసేనీప్రాకృత శబ్దముల
 మునకును ఉచ్చారణయందే భేదము. మధ్యదేశము
 నకుమాగధ్యమెక్కందలి దేశ్యములవడు వింతపదములు
 హెచ్చుగాకనివచ్చును. దేశములకూడా ఇండోఆర్య
 నుపదములైనను, యివి సంస్కృతము నీభాషనుంది
 పుట్టిననో ఆభాషనుందిపుట్టలేదు. ఆకాలవందుఇం
 డియాలో నికరభాగములందు వాడుకలోనున్న భా
 షావిశేషములనుంది పుట్టినవి. సంస్కృతముందుల
 గౌరవాతీతములచే వాగ్విప్రయుక్తభాషలకన్నిటి
 కిని కీడు వాటిల్లినది. వాడుకభాషలు సంస్కృతము
 నుంచిపుట్టినవనో దుర్బలసామాను. సర్వసాధారణ
 మాగా జనులకిదియిందుటచేత, వాడుకభాషలు
 సంస్కృతశబ్దములనుంచి యనేకపదములను స్వేచ్ఛ
 గావాడుకొనుచుండెను. గతకతాద్వాదియందుభాషా
 పునరుద్ధారణోద్యమచే నీప్రవృత్తియిక్కిలి ప్రోత్సహిం
 పబడుచున్నది. కొన్నివచనభాగములను ప్రాకృత
 సంబంధములైన దేశ్యపదములను మారివేసి, సంస్కృ
 తపదములను ప్రయోగించుట అలవాటుననది. ప్రేంది
 దేశ్యముకు నెకానాటకు పదము సిక్కిరితింటే ఏలా
 గుండునో, ఇంగ్లీషువాడు లాడ్లుఅనుటకు డ్రోఫ్టడం
 లేవట్లుండునోవీవాడుక అట్లేయిన్నది. చిటికీవ్యా
 కరణములందు తత్సమములనీవేరు. తత్సమములనగా
 సంస్కృతమునకు సమములనిఅర్థము. ప్రాకృతభవము
 లకు తద్భవములనీవేరు. అనగా సంస్కృతమునుంచి

భట్టినేనని యర్థము. ఇప్పటిఇండ్లో ఆర్యులు వాడక భాషలపదములలో ఆర్యభాషాపదములు మూడువిధములుగా నున్నవి 1 తస్మయములకి 2 ద్వ్యవములు 3 దేశ్యములు ఈ భేదమున మనయగమనించుట నావసరము. తెంగాలీ మిదలనువని కొన్ని భాషలు తస్మయభూయస్యములైయున్నవి. సంస్కృతశబ్దప్రయోగమువల్ల గౌరవమవచ్చుననే తలంపుచే భాషనుజనలకు దురగాచూపించేముచున్నారు. జనములము అభావాంధకారనిలమందుటకు ఇది గొప్పకారణము. వాడుకభాషలు ఇతరభాషలనుండికూడా పదములను సంస్కృతీంచినవి. ప్రబలిభాషలనుండి గ్రహించబడిన పదములు తరుచుగా నిందు వాడకములు.

‘ఇల్లా’ యనుమాట ప్రవిడనుందు కుమారుడనియర్థము. ఈ భాషలలో చేరినతర్వాత ఆమాటకు ‘చిన్నిజంతువు’ (పుల్లినిమొ) అనియర్థము. ‘ఇల్లి’ యనునం చియుతిద్యారాఅరిచి కూచేచియు అనేపదములు చేరినవి మగలాయీ ప్రభుత్వముచే నిదితటస్థించింది. యీమాటలు దేశమంతటను వ్యాప్తిపొందినవి. ఉద్ధరఇండియాలో ప్రతిమనుజుడును యీమాటలను ప్రయోగించును. లక్ష్మీయందలి గ్రాంథిక ఉద్ధాయందు ఈపదములు చాల మిక్కిలియుగా నున్నవి. సహాయక్రియలు, ప్రత్యయములు తప్ప కన్పింపంతానెర్షియనూలేక అరిచి కూచున్నది. మిక్కిలివికృతిములై పోయినవి, దచ్చి, యింగ్లిషుపదములుకూడా సంస్కృతీకరించినవి. నీకంపె అను మాటయింగ్లిషుపిక్చర్ అనునదిని యింగ్లిషువారికే తెలియటకష్టము. అచ్చుహిందూస్థానీయందు అల్లగాంపెరని యీమాటకర్థము.

కొంతో ఆర్యులు దేశీయ (వాడుక) భాషలు

భాష మాట్లాడుజనసంఖ్య (1901 జనాభా)

(1) మధ్యతేక భాషలు సంఖ్యనుహించి 40,714,925

(2) మధ్యభాషలు

(3) మధ్యతేక భాషలకు సంస్కృతీకములు

కాజునానీ

10,917,712

సాహితీ భాషలు 8,124,681

గుజరాతీ 9,439,925

పంజాబీ 17,070,961

(2) ప్రాంత భాషలకు సంస్కృతీకములు

కూర్మహిందీ 22,186,258

(3) ప్రాంత భాషలు

(1) వాయవ్య భండము

కాష్మీరీ 1,007,957

కోహిస్తానీ 36

లండా 3,237,917

సింధీ 3,494,971

(2) దక్షిణ భండము

మరాఠీ 18,237,899

(3) ప్రాకృండము

చిహారీ 84,579,844

ఒరియా 9,687,429

తెంగాలీ 44,624,048

అసామీను 1,550,546

హిమాలయములందు వాడుకలోనున్న పద

రభాషలు రాజస్థానీ భాషయొక్క కాళియు యున్నవి. కోహిస్తానీ యనునది వ్యాటు, కోహిస్తానుల మందలి విశేష భాషల విశ్రమము. యా ప్రాంతము 1901 జనాభాలో చేరవలెన అభాష మాట్లాడువారు అంతస్య సంఖ్యాభ్యులుగా పరిగణించబడెను. ఇక యీ భాషలను ప్రత్యేకము పరీక్షించెదము.

హిందీ

హిందీయను పదముకు ఇండియను నగ్నము చే నతి వ్యాప్తి కోషము వచ్చును. ఇంతేగాక ఇంగ్లిషువారు ఒక నియమము లేకుండా యీపదము నుపయోగించుచున్నారు. తెంగాలు పంజాబులయధ్యమంకు గ్రామములందు వాడుకలోనున్న చిహారీ కూర్మహిందీ, పర్షియహిందీ విశేషముల కీనామని పూడ అప్పుడప్పుడు వాడుకకలదు. హిందూస్థానీని కేషముని కూడ వాడుక కలదు. ఉర్దూ వాడని

హిందూవులచే గ్రంథములందు గద్యరచనాగింపబడినది. హిందూస్థానీ విశేషమున యీ వ్యాసముందు మాండ్యము హిందీభాష జేయఁ, మధ్యదేశములందు భాషయన ఇంగ్లీషున ప్రసిద్ధము. గణా సుదిగ్ధము లేకుండుటకు వీటికి తూర్పుహిందీ, పశ్చిమహిందీ యని నామకరణము చేయబడినది. ఇవి వేరు వేరు భాషలు.

పశ్చిమ హిందీ

మధ్యదేశమందు, అనగా గంగాయమునల మధ్యదేశమున నెక్కుమీసోద్రర దేశముందును వామక లోనుండెడి దేశీయ భాషయే యిప్పటి పశ్చిమ హిందీభాషగా పరిగమించినది. పూర్వమునది నిది దేశభాషలయందు మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. మనోజనా భాషయేని యాదగా యీ భాష మాట్లాడువారింన్న యెంగాలీభాష మాట్లాడువారు అధిక సంఖ్యాపూర్వక నడుచును. గారి యెంగాలీవలె యాస్థలమునం దేమాత్రము ఈభాషకు ప్రచారము బద్ధముకాలేదు. దీని ముఖ్యవిశేష రూపమైన హిందుస్థానీ యను పేరున ఇది ఇండియానాం దంతటను సామాన్యభాషగా వ్యవహారముం దున్నది. ఏమాత్రము చదువు వచ్చిన వారిని ఇది ద్వితీయ భాషగా పదికములు యున్నది. గంగాయమునల మధ్యదేశమున మిరటు చుట్టునూ ఉండెడి పశ్చిమహిందీయొక్క విశేషరూపమే యీ హిందూస్థానీ. దీనికి తక్షిణాగ్రమున తీర్థనగరమున్నది. ఇగ్గర వామకలోనుండి మగ యీ యాద్యోకులచే వ్రేకుంకటను వ్యాపింప చేయబడినది. ముస్మాములు హిందువులు కూడ ఈ భాషలో గ్రంథములు వ్రాసిరి. ముస్మాములు గ్రంథములు పెద్దయను రిసిరి. వ్రాసిరి. ఈభాషను పెద్దయను అంటుక మాటలతో నింపిరి. లక్నోయందు నిలిచి నిది చివరిమొదలయ్యెను ఈభాష ముస్మాములకు, వాకినలె చదివునన్న హిందువులకు కష్టమగుటకు దుర్భాగముయెను.

ఉర్దూ

పెర్షియనుభాషయైన మైవ హిందూస్థానీభాషకు ఉర్దూయనిపేరు. దీల్లికోటకు దగ్గరకున్న నీవా యిలుకారు ఉర్దూఎనుఅల్లా అను మాటనుండి, అక్కడ ఈభాష యుక్తియగుటచే, ఉర్దూయను పేరు వాడుకకు వచ్చెను. పద్యరచనకు వాడిన ఉర్దూభాషకు రెహ్తాయని పేరు. రెహ్తాయనగా పరిశుభము లేక కలిపియు అని యాఁకును, ఈపేరు పెర్షియను పదముల ప్రయోగరీతిని తెలియజేయును. ఉర్దూభాష పెర్షియనభాషయగుటకు ముస్మాములకంటె హిందువులే కారకులు. ఉర్దూవాక్యయము వెలదులు ముస్మాములచే ప్రారంభింపబడినను ముగిలాయీ ప్రభుత్వోన్మోగములందుండెడి కామర్షులు, శిల్పిలు అది హిందువులచేతనే యీ భాష పెర్షియను భూయిష్టముగా చేయబడినది. పెర్షియనునను, పెర్షియను సంపర్కముగల మగ లాయులునూ వారిభాషనే గ్రంథములందు వాడుకొనుచుండెడివారే. ద్రవిడభాషలు దేశీయభాషలుగా నున్న దక్షిణదేశమందు, ముస్మాములచేఉర్దూసర్వసాధారణముగా వాడబడుచుండెడిది. ఇక్కడనేఉర్దూభాషను వాడ్యమును తొలుత నత్పత్తియెంచినది. దీనికి దళినిహిందూస్తానీయని పేరు. ప్రస్తుతముదీల్లిలక్నోలయందలి ప్రమాణభాషకును దీనికిన్నీ భేదములేనవి. ఉత్తరదేశముండెరించినన్ని అర్షగ్రయోగములీభాషయందు గలవు. ఉర్దూవాక్యయోక్తి ప్రభృతి కొన్నికాల్పములలోను, వాద్యమును పద్యరూపముననే యుపయోగింప వారు మన దేశమునకు వచ్చి పోర్టుగిరియను భాషలో పక్షిగ్రంథములు అవసరమైనచోడనే ఉర్దూభాషకున వ్రాయుటలగిరినది. అలాగేనే యీవాక్యములలో హిందూస్థానీ విశేషరూపమున హిందీ కల్పింపబడినది. ఇది హిందువుల యాదయోగమునైన హిందుస్థానీయని నామకరణము.

ఉర్దూభాషయందలి చెల్లెలును అజిత్‌మాటలన్నియును జహాన్‌గిరినివాటికి బహుళ సంస్కృత పదము లుపయోగింపబడినవి. యాభాషయందు ప్రాయఃబడిన మొదటిపుస్తకము జహుల్ మిల్లితి యామోదించబడినది. మతాచార్యప్రబలితమందు కోకుండా హిందువులు దీనిని నానవచ్చును. గవీశ్వరిని హిందువు లందరికలందును సాహస్యభాషగా వాడుకకు వచ్చును. ఇప్పుడు ఉత్తరసింధురాజ్యో ఉర్దూ వ్రాయుచున్నవారందును గద్యహిందవి వ్రాయుదురు. మొగలు హిందీ, ఉర్దూను ఇక్కడలందు చేర్చితగ్గవలసివేసినయ్యును. మహిమ స్త్రీములలో చెందదును. ప్రత్యేకవిశాలములగు, మతాచార్యులు గలదేనది. ఉత్తరభాషను హిందూస్తాన్, కురాన్ముల్లము యాగిడించుచున్నది. సహస్రబ్రహ్మసాగరు యొక్క హిందూ జాతికి నామభాష. దీనిని సహస్రబ్రహ్మసాగర ప్రాంతమునకు ప్రత్యేకభాషగా చెల్లెలును మాటగాని అజిత్‌మాటగాని మతాచార్యులు లేనప్పటికిని ఉది ఉర్దూభాషను వ్రాయుచున్నవారి హిందువుల అలగును. విలనగా హిందీకి కనుగొనుటయు ఉర్దూభాషకు సమానమైనట్లయు గానాదియర్థములు అలగునపుడు, ఉత్తరభాషసారముగా ఉర్దూభాష చెల్లెలును బిటితోను హిందీభాష దేవావాగిరిపితోను సామాన్యముగా వ్రాయుదును. మొదటిది గద్యరచయితలగుగా నున్నది. రెండవది కేరలము గద్యాత్మకమే. పద్యరచయిత వ్రాయుచున్నదేనిన హిందువు శూన్యహిందీ యొక్కగాని పశ్చిమహిందీ యొక్క గాని విశేషరూపములైన ఏదైన నొక భాషలో వ్రాయునాభాషయుగా అనభీతక ప్రజభాషయనుచు వాడుకలగును. హిందూస్తానియనునది ప్రత్యేకభాషవిశేషరూపమును తెలియజేయునపుడు అట్లే చెల్లెలును భూయ్యముగాని అట్లే సంస్కృతభూయ్యముగాని కనినటువంటి భాషను తెలియజేయును. పశ్చిమహిందీ యొక్క విశేషరూపములు (1) వాన్‌గరూ (2) ప్రజభాష(3)

కవానీ (4) వుండెటి. అంగావతి సమీపమున పశ్చిమముగా పంజాబునందు ప్రాప్తమైన గాభాగమస్కతుండు బార్దానీ దేశముందు మొదటిది వాడుకయును నున్నది. దీనికివార్దానీయును నామాంతరము కలగు. ఇది సుజానీ, రాజప్రసాదీభాషలతో మిక్కిలి నిర్భేదముయ్యుది. అన్నిటిలోను ప్రజభాష శౌరసేనీతో మిక్కిలి ఎక్కువసంబంధము కలిగియున్నది. ఇదిమగరమిట్లను వాడుకయునున్నది. అంగాయునును నున్నదేశ మధ్యభాగమందునూడా కలగు. దీని జుర్రుగొప్పవాద్యమును కలదు. పద్యరచయితలయొక్కముయ్యుది. హిందీ కచ్చికియు కాకప్రాంతము హిందీపలవే ప్రధానము ముఖ్యముగా చెల్లెలినిందిన కేమైన యాభాషయందే జరుగుచున్నది. కవానీయునది ప్రజభాషకలయు. గలనానులును పశ్చిమదేశముందు దక్షిణమున కాన్యూనుయ్యును తిక్కూపోల్‌భాగమునను కురాన్ముల్ ప్రవాహము. పశ్చిమపరగజాలకుందు వర్షవాతీమునను, పంజిల్లంతునందును వుండెటి యనుచు వాడుకయునున్నది. ఈభాషయందు తెనుమాటయు వాక్యముయ్యుది. భాషలుగా, తూర్పుహిందీ, పశ్చిమహిందీలు ఇంగ్లీషుతో సమానముగా గదనానావాద్యముతోను గలంబుబాధ్యముతోను, సమానమునున్నవి. పశ్చిమహిందీవలె అజిత్‌మాట యను పదధారాయాము గాని సంస్కృతపదధారాయాముగాని, యాభాషలు కాకుండానున్నప్పుడు రామచంద్రవంతులైన భాషలు. వ్యాకరణభాషలు కలగు. ఎట్టిపద్యరచయితలైనను కులభముగాను, కనకరముగాను, స్పష్టతతోను ప్రకాశింపజేయగలవు. వీటియందు దేశ్యకల్పనలు విస్తారముగా నున్నవి. ఎట్టిభాషయైనను, ఎట్టిక్రీడానామయైనను యాభాషను చెప్పనవచ్చును. భావోదేశమునను, భక్త్యుద్రేకమునను ఆదిములన కియాపియా అంజమున వీటియందలి ప్రకారకవాద్యములు ఘోషపహించినవి.

గాథలను వ్రాసుట కీభాషే వాడబడుచున్నది. దీని నిజమైన తావునందునే గాక, బహుళ మధ్యవర్తులను తూర్పునకు గరుత్తరాని ముసల్మానులవాడుక యందున్నది. బొడుదేశపులు ఉద్యోగములకు బీక మొంతటను వ్యాపించియున్నారు. వాటిలో వారీభాషను మాడ వ్యాపించియుచున్నారు. కలకత్తాకుండుకు, బొంబాయికుండుకు యాభాష వివరించును ఇండియాను సంశ్లేషించిన ప్రస్తుతవాడుక భాషలందు దేనియందును దీనిలోనున్నంత వ్యాప్తము లేదు. ఈ వ్యాప్తమును జనులవాడుక భాష మీద యాధార పడినాన్నంగన పరిశుభ్రత భూయ్యముగాక, వాడుకభాషను చక్కగా మార్చినది. నోచివందు పల్లెటూరువారు మూలము మాటలు, వాటి కూర్పుగ్రంథములందలి పద్యముల ప్రసాదగణనగలిగి మిక్కిలి కీర్తన పొందించుచున్నవి. పల్లెటూరి వానికి కూడా తన దేశ వాఙ్మయము మిక్కిలి పరిచితమయినది. గొప్పొప్పు కవుల పద్యములను వారు సూరసూరలు లందు వ్రొద్దించుచుండురు. యాపినియమున తెలుగు వారు వేమనపద్యములను గాని, స్కాందినారు బమ్మ సు పద్యములను గాని యింత సహజముగా వాడరు. యిప్పుడు ప్రభువులు హిందుస్తానీ వాదించుట చేత యాభాషను కొద్దిమందే యూరపియను లభ్యునించుచుండురు. గాని యిది రుచియెరిగిన వారెవరునా దీనిని విడువరు. మధ్యపరగణాలయందు తూర్పుహిందీ మరాఠీలు కలియును. మధ్య కొన్ని మిశ్రభాషా రూపములుకాంచి క్రమముగా తూర్పుహిందీ మరాఠీ యగునది. యాభాషయు బెంగాళియు మరాఠీ భాషనుంచి తమకుగల భేదమును ప్రస్ఫుటముగా కలిగియుండలేదు. రెండుకేలవేళ్ల క్రియ అర్థముగగి, మాహారాష్ట్రీ (ప్రాకృతిములకుగల అశ్వంసావ్యవస్థ సంబంధము నిశిస్తాదించును. తూర్పుహిందీకి మూడు విశేషరూపములున్నవి. (1) బొడుదేశంబలి అవధీ, (యది ప్రమాణభాష) (2) బొస్టింగునందలి బఫీ (3) మధ్యపరగణాల తూర్పుభాగమందలి ఛట్ట ప్రదీయను.

కాష్మీరీ

ప్రాంతభాషలు, వాయవ్యమందలివి, దక్షిణమందలివి, తూర్పునందలివి యని మూడువిధములుగా యివ్వవలెను. మనము విభజించి యున్నాము. పట్టిచూడుడు. కీటిలో వాయవ్యభాష యితర భాషలతో సంస్కరము లేకుండేక, పితావ భాషల బ్రతిడిలేకను, సాహసో కట్టుబాట్లయందు తక్కిన రెండింటినలె నున్నచు స్వనిర్మితముగా ప్రత్యేకరూపము వాచ్చునది. కాష్మీరురాజ్యమందలి కాష్మీరీ పీఠము పక్కలి యొక్కమున నున్నది. పీఠాభాషకు సంబంధించిన కిరీభాష మూలా దేకు పిఠాములు మూర్ఖునిగా నేగురు గుండెదేవాని అతి సాంప్రదాయ మునకు భూయ్యము పంజాబముంచి కొంచు ద్భ్రష్ట యాత్రులు వెళ్లి యాదేశమును బ్రయోజిం గుక్కడ వున్నది. కరగని తెలియను. ప్రస్తుత వాడుక భాషనుబట్టి యాద వ్రాసించక తప్పదు.

తెల్లి, తిండ్రి యనుటకు పదములు

పీఠావధియులే వాడుక

మొదటి సారకీవానుటలు, కట్టుబాట్లవున్ననూ, పశ్చిమ పంజాబ భాషయయిన లహండాకు సంబంధించిన రెండవభాష దీనికి కంఠవ పొరగా వుండి మొదటి పొరను గూఢమాపినది. ఉచ్చారణ లేని కొన్ని యచ్చులుండుటచేతను, ఆయచ్చులచే కొన్ని సంధిమాయలు కలుగుటచేతను కాష్మీరీ ఉచ్చరింతుట, చదువుట, ఇంగ్లీషునలె కష్టము. ప్రాచీన వాఙ్మయము విస్తారముగా నున్నది. గాని దీనియందు పెర్షియాను, అరబికు మాటలు విస్తారముగానుండుటచేత 2, 3 శతాబ్దముల కిందట వాడుక బడిన పుస్తకాలు యిప్పటివానికి కొరక బడవు. మహమ్మదీయుల జవసంఖ్య హెచ్చు. కొందరు పండితులే భూర్యభాషను నిలిపియున్నారు. యాభాషకు రెండుమాడు విశేషరూపములున్నవి. అందుగా ముఖ్యమైనది కిష్టావీ యనునది. (సంకేపము)

నాకు గర్భం యాయనకుక్క మంత్రాంశురీలెన్న గా తెలిసివున్నారు గర్భం ఆయన అనాపానకాలముం దు కొమ్మగ్లకు పిలిపించి మీరు బుచ్చన్న గారి ఆలోచనపరారం విని ఆరిట్టికడవాడకి రాజ్యతంత్రముయందు ప్రవర్తికాగ్గిగా మీరు యశోకాగ్గములై యంటారు కాబట్టి యాత్రకారం చెప్పివున్నారు గనుక తండ్రివాళ్ళుకలరింగానే నకుపుకుంటున్నావనియ. అన్నదంబులుయిద్దరు మనస్తాపం తిగిలివున్నప్పుడు యీన చెప్పిన సలహా వుధులు విని మ్రోతబొందేనారు. దివానుగిచ్చేకేవాలలో బుచ్చన్న గారి వంటి మంత్రాంగిన్ని బుద్ధివశలకలవాడున్న లేడు.

ప్రభువున్న గదసజ్జాచేపందున యాయనకులోచనాన్న అన్యమంత్రాంగాలు వివేచిలేదు. వాకావకవేళ విజయరామరాజుగారు యాయన సలహా గహించే విజయ తనమనస్సుప్రకారం విచారించిరా అటంకం కలిగేదిగాని బుచ్చన్న గారిమాట వేలాతియ్యేదోదు గనుక యాయన ఆలోచన యోగ్యతలేలికి యాయనను దైవస్వరూపంగా భావించి రాజ్యం చేస్తూ ముందర వారాయనపట్లం మీదికి దండుయేత్తిపోవలసివి యుద్ధసమ్యుధులై ముందర తమతాటికు సహాయం సాగినారాయనరాజు వస్తే రాత్తు వైద్య సమేతంగా కలవుయిద్దినారు వారునారాయణపట్లం వెళ్ళడానకు బొచ్చిలిదికలమిదుగా మార్గంగన్నతాట్టిలివారికి పూనపాటివారికి బద్ధితృప్త్యం ఆయనందున రాజవారిపంజా ముడేకలలో గుండా రానిచ్చేమాటని బొచ్చిలివారు వైద్యయైత్తంగా వచ్చి అడ్డం తిగిలి పోనియ్యక కొట్టివారు. అప్పుడు బొచ్చిలివారి ఒహటపాన్నియదుంలవలేకవిజయరామరాజు మేము మార్గంపట్టుకు పోతూవుంటే మీరు విమర్శించేదియ్యాసంనునమాకు అడ్డంతిగిలి రాకుండా కొట్టివారు గదా మంచివి నాకంతలో జేంవుంటే ముంన్నటికైనా మీసంస్థానం, పుచ్చుకొకపాయ్యోనా అని పుచ్చుకొకపాటి నాచేన విజయరామరాజు కాపివి కపూలాపలికివాడు. ఆమాటలు వారువిని మీ

తండ్రిగారు ప్రతిజ్ఞలుచేసి యేనాగింజంబుందినాగోమీరు అంతమృతం నయించివస్తారు. యిదిగా. మీరు మామీదికి వచ్చేపదేవకు అంశ్యకాలానికిగానిరారు. మీతిండ్రిగారున్న తీరా అంశ్యకాలావసమి. సంస్థానం మీదికివచ్చిమరి బ్రతికినారుకాదు. అటునానే మీకున్న కాలప్రమాణం ఆయనా మాసంస్థానం మీదికి వస్తారు పొచ్చునుమని ఖయింపించినారు. వారికి వీరికి విశోధం పుట్టడానమలానే అలభం అప్పుడు రాజుగారు ఆ యుద్ధంమాన మార్గం గొలుగొంద యారెందుమవ్యాలు జేరుదస్తులో తెచ్చుకొని కేమిమిరినకాయం చేయించుకొని తనకు అక్కడికిలదానూకిపోయినా యాయాద్దరు మవ్యాలునాను మందరి నాలోకవ నడిచేటాగున కరామవచ్చుకుని పిరిగినాదా తమకువికాళిగం శృంగారంబొకటనంస్తానమని కాళివతిరాజుగారు వారికిడిలమిద ఎల్లడినేతి వున్నప్పుడు మార్గం లింగభూపతిగ రాని గొలుగొంద మల్లభూపతిగానున్న పోసేపతిరాజురాజుగాక్కి అంతరింగంగావుండి పూనపాటివారికిన్ని యిద్దంగావుండి అక్కశృంగ అలోచనలు విచారిస్తూ రాజుగారిమరుకం కాళివతిరాజుగారికి తెలియచేస్తూ వుండేవారు యీసంగతి పెనవిజయరామరాజుగారికి తెలిసి యాయుద్ధం జమిదార్లకు తెలవుయిచ్చివెల్లుతుని తమభంగలోకి పదిహేను దినములు కాళివతిరాజుగారిమీద లగయుచేసి యిద్దరురాజులు అతిభంగంగా యిద్దంటేక విజయరామరాజు ప్రతి శృంగారపుకొట సాధించి కొటలో తనరాజ్యం వేసుకొని తిరుగా తయారయిమై నమిలై ప్రవేశించినారు. తదనంతరం కాళివతిరాజుగారు కాళిపురంలో ప్రవేశించి పితులో జేరివారు. యొక్కదవిక్రితమలు

పూనపాటివారి దివాను లగ్రా బుచ్చన్నగారు. కాళివతిరాజుగాక్కి లింగభూపతి మల్లభూపతి యిద్దరు జమిందార్లు తమకు యిద్దంగా పుచ్చుటగావుండి తార్కి వయ్య మచ్చివారన్న మాటలో తెలియదానకు ఒక దొంగతనం అంతరింగంగా

పుంజేట. తొగతాగములోనే చరిత్రరచనము
 తుల్యగనక యాద్రకాంబ రాజుగారి శిష్యుడ
 యొక్క డెక్కడటా వున్నవాండ్లు యాచరియం
 లు కలలా ననిపించి అంతా మాంచిగోలునాడు
 యాతీరువులగా అడమివాదులు యద్దా బల్కా
 యించి పిగిరిచేస్తూ అంజమ్ముకు దోంగుని
 వ్యాపించ ప్రకటిస్తూ ఎంచేవారు, ఆసనునాటి
 రాజుగారిపంజ వెల్లు కెండువేళకు సమమెరుపు
 కిచ్చి కస్తాని బల్కాననమమ్మ నాం నంజే
 లి యుఖియిచ్చి దంపివాదని అప్పుడు మూడు
 జమీదారుల పూజారాజు మీస నేమిగ చేస్తూ
 వ్యాపని కిష్టానావాయించి పంపించి తొలుత
 చ్చిరిచిచ్చుకొనినా పనిచేస్తాడు గ్రామాలు
 తిమిగ అంజానమిచ్చిరి, ఆ గ్రామాలువారికి
 వున్నవ్వల గానీ పూజారాజు పన్నెండువేల
 గూజాయాలు సనగాజుఅయ్యేరి. పేజమనామనా
 గారం ఎప్పుడగువానిని గోవామెరుక్కాల్స
 తిప్పించనకు యూనికెల్ల విద్రాం పంతులుపంజ
 అమివేటి దూపాయాలకు ఫలస్తాప్తి అవుతున్న
 పది, యిది యెల్లా ప్రమాదపడి సంపాదించిన శక్తి
 జా మామను సాధించినప్పుడే గొలుగొండ పూదా
 సాధించి ఆమీదానున్న కూడా అచరు వల్లనట్లు
 విశేషాచరేమకునివారితానాకా వాంజి వేరుగడచేసి
 తమదండబుమెలున్న ముజరాయిచ్చేలాగునపోసిం
 చుకుని ముపుయిచ్చే జమానాదీనకాగమ అధనిం
 యిచ్చేటట్లుగా నొప్పించుకొని నాంబి తిగ్గిప్రళంగా
 ప్రకటింపజేసేవారు. వారికి జమీదారీ పుష్కలమన
 ప్రతిష్ఠాప్రమే విస్తారతగునచాటు అయినందున
 తాలూకాలో వాడుకపత్రికజగ్గెద పోపాపపుం
 పాటివారు నాటికి జగ్గేపంతులు కట్టిజేరి తిరుఅగ్గం
 దాఖలుచేసుకున్నాడు. యాహుగల జమీదారుని
 మూడువేల సిద్ధిదీగోల్చేది అంతకునంచి విజయరా
 మరాజు జమానాది విస్తారజగ్గేపంతున వెయ్యింటికి
 కిచ్చుచేతనుగొని తరిమ్యాచుటకీ చేసుకున్నాడు

యొస్తేతి పిల్లమనామనాకాగయని యావాలా
 గిలగులకాటలమునాం యికిమనలెళ్లన్న మిం
 రుమాం ధైర్యం గానెండు అని సంతోషిండ్లూ
 యాజా చమనాకత్త బల్కా బుచ్చు గారు చేకి
 జమీదారాన్ని పొందుచిహు గలక యామనా
 గిలనాజా జమీదారాన్ని యాజమీదారీచేసి
 పూజగారుని మిఖాసాంబ్బించి తొలిగిరా
 నానీనెని శ్రీరావం గొంబుపేరి యారా
 గామాలు ముజ్జాంబ్బించి యానీనెన కుక్క
 గారును సాధించి తి అక్క పవల్లా బుచ్చుగారికి
 పూజాంబు యిచ్చిచేతాం గలక అందుకు బుచ్చ
 న్నగారు వియయితి అన్నంపేటితే భోజించేస్తా
 ను. యా గామాం సగ్గానులో వాఖం కనుక
 వల్లనాని చేస్తేగ్గు అందుకు గాజుగారు మీరు
 నుమ్మన ఆనీనెనారా యుమ్మనానీ నుమ్మనకొలు
 తారా కాబట్టి యింకిమాత్రం వియయింబే నీ కాని
 ఆలోచనగోచరమి తెలవయ్యేవారు గలక ప్రభు
 పెదకుని సంతోషించి గ్రామాలు తినిమిఖా
 లోపుంకొని సగ్గానుమలలో పోతుకావుండే
 వారు. యాద్రకాం బిజయగారు రాజుగారు రా
 వ్యగ్ధారేచేసుకుని దైవ్యపమేళంగా వచ్చి తియిథా
 ప్తానం ప్రకటించినారు

యాద్రకాం యుక్క డెక్కడ జమీదార్లను
 జయించడంబట్లగుచాలా అగ్గంధునిఅయి పొయి
 రాబాదుకు చక్రేను పంపించి వారితోనూదాయా
 కింకపర్కారులోగలిగినగూజ్జునిగూజ్జు శేష
 కనుకొంద లయివనలన్న దాజులై మెగ్గుల అం
 గకాలు మెదలయ్యి వెల్లూలతొల్లు అగ్గంధునిగం
 కిల్లులు పెద్దలలును యెనూరు అగ్గనూరు గావర్క
 మలాఫలాలు మెదలయ్యి సామానాలోగి గుండా
 ల అప్పారామయ్య పంపించి తిని పేగ్గరిక తా
 మివీర శ్రీవీరభూపతిరాజు పూనపాటి విజయరామ
 రాజు మన్నెమల్లాను బాదరం అనేకీతానున్న రు
 లవన్న కూపం బాదపలి లాలియ దాగం యా

పర్ణతాంబు బాగియ్య నుడున్ను తెప్పించుటవ్వారు. ఖాదుకహావారు యాసామాను యానర్తమాచింహు సంతోషపడి మాద్గిరిమంచి వెళ్లిన ఫంకదారులు నక్కలకొట్టొత్తుండే నిమానిస్తువులు యవరూ పం పించలేదు. యక్కడివి వాంఖర్పులకే సుపాతుంది విజయరామరాజుగారి సాటివారు యవరూకారని నిండాసంతోషించి వీరు పంపించిన వశీశ్వు చాలా బహుమానంచేసి ఖాతర్ జమాతోటి ఖండంకి మీకు ఇచ్చిన భయంలేదని శిలవుడయచేసి పంపించినారు. ఆసయయమందు వశీశ్వు మనవిచేసుకొన్నది యేమంటే యిక్కడనుంచి వచ్చిన ఫవుగాదాతలు సుమ్మన బహుస్యానుచేస్తారు. మేము మీఅజ్ఞకు తప్పనడిచిన ట్టుగా తమసముఖానకు వారు వ్రాసుమంటే తమ చిత్తాను తోచబడుతుంది అని నవాబువారి సమక్ష మాన చనువి చేసుకునే ఐరకు నవాబులువారుని మాకు నవాబులు వ్రాశినా ఫవుజదారులు వ్రాశినావారివారలు వారిమాటలు మాకు ఖాతరుజమాలేదు. మీవిషయం అయిహృతం మస్కాలు యావర్తుకు మునుపే తెలియించినాము. సుఖంగా సాధించు కొని రాజాంగంజేకుంటూ మాజమాబందీకట్టి ము ఐంటి నీమానిగన్తువుల పంపిస్తూ వాఅహగ్రహరి సంపాదింబుకొమ్మను వానిశిలవులుచ్చినారు. గమ్మ శిలవులేనుకుని అక్కడనుంచి రాజుగారి సముఖా నకు వచ్చి యానర్తదైవరీతున్ను హకంవారి సముఖుండు జరిగినది శృ...పర్వరకు అపారసంగోష మున బొంది వెళ్లు అప్పాటిరాయడికి చాలా బహు మానములు చేశారు. అటుతరువాత మరెండు తెలలకు కురుశెకోటనుంచి పశ్చయంగా సచారిం చ్చి బోగావురం పర్ణతాలో తగలనే గ్రామం తుండగా అక్కడ అడివి బహువిస్తరించి తుండడ మున్ను తెలివనలకొటకు దగ్గరవుండడమున్ను నూ ర్పుతెవున కోటపెట్టికట్టు కొండీలున్ను తుత్తిరం కోశెడుమారాన తుప్రద్రవమయన తెలగడ పర్వతం యానుధ్య పూటగడ్డ యంతమానం అడివి యందున్ను నల్లిమం దేవువల్లికోట అక్కడనుంచి విస్తరిం యం

తబందోబున్ను అయినస్తలం లేదనిచివారింది అక్కడ కోట పెట్టింకేటప్పను విజయనం విజయరామ గాజాఅన్న పేరువున్నది గమ్మ విజయనగరం అని పేరున్నట్టి రాతికోట పెట్టింకే స్థలిమలవిజ యనగరం ను మునుపులు న నాదాత్తు అమ్మలంకాదు వూరుట్టు స్థాం అంక గావుం దడంబలమ పెద్దవులు చాలా మున్నది ము సున్ను వోకానాక సమయమగు మైస్సుగ నోగిలదాయి తలస్తయిలే యానర్తమలకానం న సారిపోవ మ్మను. అనిచివారింది కుమాశెకోటలోనుంచి శ్రీ లుమొదలయ్యువారు రావడానకు మహుత్తకంపెట్టి మని శిలవుయిచ్చినారు. ఆసయయంలో గురం కకి తించినది గమ్మయిడే మరీమంచి సుముహూర్తక మని సంతోషించి మహూర్తకం పెట్టి మరినాలు గు దినములకు శ్రీరాలన్యధులుసవేశం సకలసన్నా హములతోనున్ను రాజుగారు కురుశెనుంచి విజయ నగరంకోటకు ప్రతేకించినారు. యిప్పుడు బ్రాహ్మ నోర్తిమలక మాన్యలున్ను భూదాగ నోదాసహి రన్యదాసమున్ను శ్రోత్రియలు అగ్రహారాగ మొద తెనివి యిచ్చి అనేక బ్రాహ్మభోజనం చేయించి యెనరెనకి బహుమానములు యిచ్చింది యాప్రకా రంమహాగ్నింబం జరిగించినారు. వా ఖుట్టదివాను అయినబుర్రాబుచ్చన్న గారికోట తులాలాకాలోహ దిలాం అనేగ్రామం మొఖ్నానుంచివారు యా తిరున సకలసంతోషములతో మున్ను విజయనగరం కోటలోనుండి గాడ్డంజేస్తూవుండి కొన్నిదివాలకు జాబ్బిలివారిగడిదివారికి లదాయాకి పోవలెనని తమ వైన్యంయవత్తు కియారుచేసుకుని లోతెక్కువ పాత గాండ్డనున్న వారివారి రాజువతో రమ్మని శిలలు చేసి పీఠపించి వరాలస్తవపుటాను తీర్పునిధిరింకు లు ముదలయినవి రెన్నాతయారుచేయించురు సకల సంగ్తనతోనున్ను జాబ్బిలిమినికి పొయ్యెవరకువా రున్ను భజవర్కయగల వారున్ను రింకూరులరి పించుకున్నార గమ్మ తమసరదాలతో వైన్య యుక్తంగా రాజువారిలో లదాయాకితారశిక్షనకు

తొంపు రసమాభ్యుపగ్నిట-దూగ జేసి

అలలనుండి స్వయంబున-హారతిచ్చి

స్వాగతంబు జొసంగుటే-భవ్యతటిని

* * *

భావనలపైని భావనల్ ప్రబలియాడె

సమ్మలసమాప్తి నొడివి నెటిరీతి

సంస్థలసమాప్తి యగునాటిసంగతులును

కలితివ్యాదయంబు చెయివెట్టి కలది వేయి

అయిననాడును నెడునెకాను నరణి||

గౌరవీశటి మెలమెల్లగదలుచుండె

గౌరవీ! యిట్టి విశ్వంశ గతినిహాక

వృక్షులెన్నిటి నరసితోపియవధూటి

అంధ్రమాతనుభిరుఃశము లొలకింతో

కీర్తికేసుపైన రావులవాద్యర్

కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారి కవులచరిత్ర

[ప్రథమభాగమునందుదహరింపబడిన ఆంధ్రకవులు—కావనూతి, కృష్ణవ్యాసులు

[జి. వి. రాఘవరావు బి. ఎ. గారు]

1	వన్నయభట్టు	...	...	1090	—	1090
2	నారాయణభట్టు	...	...	"	—	"
3	పావులూరి మల్లన	...	...	"	—	"
4	కవిరాక్షనుడు	...	...	1125	—	1150
5	ప్రతాపరుద్రుడు 1	...	...	1140	—	1196
6	గామేశ్వరకవి	...	...	1150	—	"
7	నన్నెపోడుడు	...	...	1160	—	1170
8	పాల్కురికి సోమనాథుడు	...	...	1200	—	"
9	మంత్రిభొప్పరుడు	...	...	1200	—	"
10	కేశినమంత్రి	...	...	1230	—	40
11	కవిభట్టుడు	...	...	1230	—	40
12	రంగనాథుడు	...	...	1230	—	40
13	కావవిభుడు	}	...	1250.		
14	విశ్వరాజు					
15	అభిర్యనాచార్యుడు	...	...	1250.		
16	తిక్కనసోమయాజి	...	...	1250	—	60
17	కేశన	...	...	1260	—	1270
18	బద్దెన	...	...	1261.		

19	బయ్యవమంత్రి(అనంతమా మృగసితామహుడు) ...	...	1270.		
20	మారు	...	1280	—	20
21	మంచన	...	1290.		
22	ఎత్తా పెగ్గడ	...	1320	—	50
23	విన్నకోట పెద్దన్న	...	1320	—	50
24	హరిక్విశ్నోబాదుడు	...	1330.		
25	కుమాగుర్ర శత్రుడు	...	"		
26	మల్లకార్జు భట్టు	...	"		
27	అయ్యలాయ్యుడు	...	?		
28	తెనులవాడ భీమకవి	...	1350.		
29	చిన్నపూడి అరుణేశ్వరుడు...	...	1350.		
30	నాచినగోమనాథుడు	...	1370.		
31	రావిసాటి తప్పన్న	...	1380.		
32	శ్రీరాధుడు	...	1390	—	1430
33	జక్కాను	...	1410	—	20
34	సింగన	...	1420.		
35	వినుకొండ పల్లభిరాయుడు...	...	1420.		
36	బమ్మెన పోలరాజు	...	1420	—	1440
37	అనంతమాత్యుడు	...	1434.		
38	విశ్వంక కొమ్మన	...	1435.		
39	దగ్గుపల్లి దుగ్గయ్య	...	1440.		
40	గౌరవమంత్రి	...	1440	—	1450
41	శైలవకవి	...	1450	—	1460
42	వెన్నెలకంటి మాతన్న	...	1460	—	1480
43	నంది మల్లయ్య	}	1470	—	1480
44	ఘంట సింగయ్య				
45	దూబగుంట నారాయణకవి...	...	1470	—	1480
46	పిల్లలమర్రి పేనవీరన్న	...	1480	—	1500
47	ఘటిభట్టు	...	1480	—	1500
48	మనుమంచి భట్టు	...	1480	—	1500

చక్రీస్తవము

[కీర్తిశేషులైన బుద్ధవరపు చిన్నకామరాజు పంతులుగారు]

శ్రీకంఠ మిత్ర దాసవ
శీకరనీరేణుశత శ్రీధరహరి యి
హ్మతి కులంబుధిచంద్రా!
నీకరుణను నన్న గనము నికతముచక్రీ!
కొలుతున్ యువ్యత్ పరమాలు
గొలుతున్ మాయమృదువు గొమ్మకుగూర్చిన్
గొలిచెను వైనజేయుని
గొలిచెద తవకింకరులను గురుగునుచక్రీ!
వాగదవా రాశగ్యుల
గూరిమితో వెంతునాదిని గోర్కెలుదీగన్
ధీరుని సామీయని పెద
ధీర్వంబువను గొలుసు ధీనిగచక్రీ!
చిత్రమగునీచర్మశలు
స్తోత్రముజేసితిని మిగుల పొంపునల్పిన్
ధ్యానిన నను గరుణించెన్
ధాత్రునిమాటాంశీధ్రుధాతాచక్రీ!

ఒకరగునకు గొమరుపెచ్చై
దశనుఖునిహరించి మిగులధగ్మంబొప్పన్
దిశలెల్లబొంద సుగంధు
కుశలముజేట్కొక్కటి గురుగూర్చిచక్రీ!
గనగునకిరి ముగిసి నీ
యరిచేమకదిని విధించియతిదయతోడన్
కరిననిని గావచ్చెక్రీ
కీర్తిధృతిదాసవచ్చొక్క ఖుచారచక్రీ!
భుజమి జను పుడుప జెడకి
కడుపున జుయించి ఖానిని కింనుననిదించి
యిహమలనుడిసి ద్రుమ
కడుకది కతోద నుయ్యా గాత్రముచక్రీ!
అందంబగు కీవాద
ద్యంకంబును కమ్మిగావ పాపమగు గో
విందానుచకంబితివని
మందరగృహ చలనచక్రీ మాధవచక్రీ!

దీర్ఘచరిత్ర

[ఉమర్ అలీషా కవిగారు]

ఒకప్పుడు చాలని స్వాంతుడు, దీర్ఘచరిత్ర అనేక
జగద్విషయముల నెఱింగిన మహాశయ్యుడు. తన
యెద్దకు చేకచేతులనుండికత్తిని విద్యాబుద్ధి కేక
కాస్త్రమూరి అదివింది కంపుచుండికేగారు. అతని
స్వచ్ఛమైనదీర్ఘచరిత్రనిదికలను వ్యాపించినది ఎల్ల
వారును వారిని దర్శించి కృతార్థులగుచుండిరి.
అట్లుండ నొక్క వాడొక మహామహిష్మత్
నిషయకమైన మహాపథకుండు విద్యాబుద్ధి లానేకలు
గూర్చుండి నెక్క-వాణ్ణావకులు గావించుచుండిరి,
కానికని స్వాంతుడుదూరకవిమధువ్వాదేగాని యెక్క
మాటయైనను వోక పంకల చయ్యెను. నొక్క విషయ
మై నెత్తిమానుడయ్యాను.

ఇదిగానియెంత మిత్రుడు నొక మహాపంకి
శుభనీ మిత్రవర్జియైన యొక మహాపథకుండు నీకన్న
నెఱింగినవారు గాని నీకన్న నభియు చదివినవారు
గానికనిగా! అట్టియేదో ముంగి నువాచకహాప
వ్యామయ గావించుచుండి గాని నీకల మహామహిష్మ
ధీరించి యూసుకొన్నానికల అ ప్రశ్నించెను.

వాగదా ది. విద్యాబుద్ధియొక్క మిత్రుడా!
నీవన్నది వాస్తవము నేను నీకు గామానాదాలేక
తమానుకొనలేదు. ఒక నిమిషము కనిత యగ్గగభీర
మాను సుమన్యములు లేదొక మహా ముగ్ధుకుండలేదు.
నాటియేమందువా

ఇది చుతారని వినియను. శేనుచదివడినదివా
ను. ఇందు సత్త్వవిధ్యావ్యయూన నిరూపణనాశక్యం
ముగాని వ్యాకరణసామ్యములు ధర్మలక్షణములు
గ్రామ్యములు గాంధీయులు నిర్మమిత్తములు అని
గుఱుచుక శకురునని యే నేని యెప్పు బోయినది పని
కానియవల చిన్నినడి నువహావము నొంపలనిన
గతిపట్టనం దానిమనస్సునకు శేని విచారము గూఢ
బలవంతియగాఁ దెచ్చిపెట్టెనట్లుగను.

తే॥ గీ॥ ధనమహాపీయం శాస్త్రం తి ద్వివముపగపి
గారినిగతులను జెప్పి తలపోసి
గాధలను ద్రవ్యనింజల గాయకంబె
మిప్పునుండుట భావకీ తిమ్మ గాద
మ॥ ఎట్లొందుకని

మ॥ ఒక వాదోక్తిగఁజు శాస్త్రోటివాళముల పెంతో
ప్రతిగో నున్న నూ
లక మేనుగ దిగఁబోయిండుఁ శతగు
జ్ఞబొందువాకంబు బో
యికదాక దెన్నెతలందు నొక్కఁడౌనిక
హిందించి నూనాళముక
దెలింపక దిగఁబోయిండునొక
ప్రభావముదే నిట్లునవ్॥

మే॥ గీ॥ నేనొకమృగిగాను నే॥ నేర్పినట్టి
విద్య నుజ్జహవాళముగ॥ నేయునట్టి
ఁగిముత్యంపడు; కలముతో॥ మిగులుములను
(వాయు సేతు ను సోతో॥ పయలేను)

ఆ॥ మే॥ కావ సన్నుతీపు కిదండవ పూర్వేసి
బాధపెట్టిచంప॥ నాను సాగు
బాధ సన్ను బిన్ను॥ బాధ్యశి గను కట్టి
కుదువునున్నటయ॥ నానుభవించె

మ॥ వివేకాల్లక
మ॥ అగునో లేక మృదో గ్ధులన్నిను మా
యంబేయు నూహించి ప
న్నుగదవొన్నితో యేము నవెలుగ ని
మం॥ నిపు వాదాలు నే
యందలించుచి విను నానికొనా
త్యుం గిప్పుడెప్పించుగల
మ గళంబాక నూ॥ నూ॥ నూ॥ నూ॥ నూ॥ నూ॥
మక వ్యగ్రుగ్ధే ముగ్రాహక

తే॥ గీ॥ కుచగ్రాహించి॥ యేను శేర్లని విద్య
శర్మిల్లు బలుక॥ నేర్చునది
కానివభ్యమయం॥ బట్టినంగనికాదె
దొడ్లను బదుల బట్టి॥ దలఁచెనుచు
మ॥ ఈగతి లేక వాఁముల

పెంకెయు నాకనికొడమాచు వి
ద్యానికు॥ బ్రపంచమున
వ్యాప్తము నేనువలెన వివేకితుఁ
లోనికమానవోక బుధ
లోకము మెప్పుగ సచ్చరిత్రము
బాగుగ నేర్చి చెప్పదగు
బంధుగ వాగ్దానాచరతత్కృతిక
(అని సమాధానము చెప్పెను.)

ఆ యు ద్వై ద ప్ర శం స

[బుద్ధవనిపు వట్టాభిరామాయగారు]

సీ॥ జనియించె నెవ్వగు నున్ననూనెయకా
భారతీదేవి గల్పించునండు,
పరవనిల్ల నెవండు ప్రాసన బుంపుంజా
వృక్షఁజ్ఞాన సంవేద్యుడౌచు,
ప్రభుకెక్కా నెవండు వైద్యకాత్మనానృ
మనెల్లయించిన మునియటందు,
క్రీడిగాంచె నెవండు నీవుత పనుడంచు
నొకంబులన్నిటిలోన గూడ,
అతడు వాకహినుండు చువా న్నొకనిను
దలఁచు దానాన్య దళిల కాస్తాభిసార,

భాగవతక నర్తనకచిత్తు, పుణ్య
ధామ గొలుకును ధన్యంతరి మనీషి.
సీ॥ కాయచిత్తకు గల్పగతువొచ్చు
నెరక సంహిత ప్రసక్తియ బకించ;
తే॥ ప్రవీణియ నర్మగతులను దెల్పు
మృతుతి సంహిత కాదోచుచు,
కాత్మనానృమలో చక్కగా రెక్కడు
నెవ్వంకప్పుడయంబు వర నుశవతు,
కోననిదానను దూపున దెల్పు, మా
దవ నిధానంబును భలమ తవను,

* శోటివాళము=కాలిబోడునకు వేయు నిలువ నాదము

కాని యాంక్షయ వైద్యుని ఘనమటంచు
 ముందు శాస్త్రాని నిరసించు వెనుకదీలి,
 ఎదుట సిద్ధాన్తముండగ నేవగించి
 భిక్షువువోవు మూర్ఖునివిధము నకట!

సీ. యజ్ఞ పురుషునికల యవని (దర్శితులు) పు
 దెర్శుతి నైపుణి నతికివట్టు,
 కళ్ళలయనునామె పెరిగిన కాలము
 తీసి వేరొందు సంధించినట్లు,
 కన్నుబోయున వేరు కన్నును గొనుచున్
 మహిమతో రాని నెఱిగింపజూ,
 చక్కవ బుద్ధి క్షయ జూచివచ్చునెడ
 యాంక్షు-గాత్రేని నులులదేదో
 నిశ్చిమము గల్గునే యిట్లు వేదములను
 అర్థించిదంతలు చేసినట్టివారు,
 పనివయంతిని? నేటి కావయములను
 విస్మయింపగోవి చెడితిమి వివిధగుతుల!

సీ. ఎక్కురంబున కోకపరి చేరి మీర లు
 పవ్యసములనీయ ఫలము కలదే?
 ఏదాదికోక సారి హిగియగ విందుల
 గుడిదినంత నె కోర్కెలపెరు నెక్కో-?
 బహుధవ్యమునున పలువిధంబుల లంక
 తించినంత నె లాభమింతకలదే?
 నయప్రదంబుగ సాగె కథియంచు పక్షివత్
 నిండిన ఫలమింత నెగడువయ్యే?
 ఈచిత్ర వైగ్యాలయంబుల నుంచి వెక్కు
 ధలులులందున, నభిమాన ధనులు ధవము
 నొసగ వేస్తలు పాలించుచుండవలయు
 అటులగావున్న సభల కంఠంబె లేదు.

సీ. ఆంధ్రులునొందని యట్టి సంస్కృత వైద్యు
 కాస్త్రంబులను తెల్లు నులుపు టొకటి,
 అఖిలదీనజనాభ కింబునొటగు వైద్యు
 కాలల స్థాపన నులుపు టొకటి,
 యువజను బుష్టాగ యౌశులై వైద్యము
 కాస్త్రాక్షియగ వేర్వ బాలు టొకటి,
 తెలిసి యుగింబు కాస్త్రముల నెల్ల వానిలో
 గల నుంచి వెలయుల గలుగు టొకటి,
 సాధ్యమైనంత వాడును స్వస్థుల
 కిమ్మునుండుట దేశీయమున యాంక్ష
 నింబులను వాని నొక్కయె గుర్తించి
 యాదతిగోనార వైద్యు శేఖరాజుమీను.

సీ. కాస్త్ర గర్వలమ్ము జనుగాని పండితుల
 కలహించుటే మేమె ఘనులనుమాను?
 చక్కని పలుకుల సహస్థమై పల్కు
 దనుగాని యాత్మతో నిగదగునె?
 సాధుతాపవలన సంభూతిలగు మీరు
 (కోదంబుమాపగా నూడువయ్యే?
 అఖిల కష్టశ్చలు లైకమిగియునూను
 పరిశోధనముచేయు వరల కలె?
 ఇతర విషయంబులందు మీశ్చలులన్న
 ప్రాణ సంబంధమానట్టి వైద్యమందు
 వికనుస్థియు లాతురే యాద్యుని!
 ధర్మవిగులార! వైద్య మార్పిడులార.

కం. వేదంబులతో దులయగు
 వేదము తిలపోయ వాగ్య విద్యము వాయుర
 వేదము సుఖుడొ ప్రా
 సాదము మోదితి వర్మసాక్షియు రెపుడొన్.

పూర్వాధునికాంధ్రవైద్యులు

[సత్యశ్రేణులు రాధామాధవరావుగారు]

“శరీరమద్యం బలవద్యసాధనం” అని యు
 న్నది. యట్టిశరీరమును సదా గర్హించుకొనుటకు వై
 డ్యముకాదనియున్నది — అందుననే “వైద్యవారా
 యుగోహరి” అని ప్రాశస్త్యమున్నది. పంచభూతా
 ల్లికిమైన దేహమునొక్కొక్క మేదో మజ్జా పృష్ఠక
 మగునీశరీరమునదా బహుభాగధూయింప వైద్యు
 చేయగలవనియన్నదా? కావుననే “పూర్వజన్మ

కృతంపాపం వ్యాధిమోక్షేణాధాతే. శక్యాంతిరాయ
 వైగానైః కృతహోమలపాదిభిః” అని ప్రాయబడిన
 ది. కావునశరీరమునకు శోగములు కలుగుటయు నా
 నికి తగిన చికిత్సలు నొసఁగాదులచే నొక్కొక్క దేహున
 ద్విటయు లోకాచారమై యున్నది. రావునముఖ్య
 ముగా దేహశోగమునకు మూలకారిగనున వైద్యు
 ము-పర్వకాస్త్రములకును శరీరమనైన వట్లగన్పించు

యన్నది. కనుకనే “వైద్యంపర్వాన వద్యం విదిమతి
కరణం ప్రాణం ప్రాణినాం” శ్రేష్ఠమైన వైద్యులు
ప్రాణిని జాగ్రత్తగా చూచి కాపాడుతూ ఉంటారు. అందుకే
“బోధకులచే నోటిని గుర్తు పెట్టించుచు వేయవారు
వైద్యులు, కనుకనే అవివేదిక వైద్యులకు అంటారు.”

శ్లో॥ ౧౫౯ ధీతః ధీః వైద్యవిద్యునీయూషకా
నికుశలక్రేమానుః సృజమాన్ వైద్యధాన్ కృపామాన్
విద్యోధి కారీర్థమేచ్ఛన్ వైద్యం అనగా కులముగా
తుల్యులు గలవలె కనకవక్త్ర వైద్యులైత్రములు విధ్య
సంపాదనము; యోగముగా నోగకాంతిగలవగ
జేయుటయే యోగవైద్యముగా నుండు; కేళికాల
సౌఖ్యముగా నుండు. నోగము పెట్టి చికిత్సలజే
యించుచు మిగుల కష్టము గలవాడును కేవ
లవిద్యులకే అకే వైద్యులచే యానక వైద్యులచే
తేనాడును మిక్కిలి వైద్యులుగా నుండు చివలగు
లోగులునుండు సదా దక్షులగు వాడు వైద్యుండు
చాచే వైద్యుడు. యానకే గ్రామములకు నోగచికిత్స
యలుకల్గును. అది చికిత్సాసామగ్రిగా నుండు
వైద్యుడు. కాబట్టి పూర్వకాలమున నుండు గ్రామములలో
విద్యుగలములు కలవనో వైద్యులగుడెడివారు. వా
నివాడే యానకముననే గాక గ్రామముల స్వరమును
చెట్టి కూత నోగచికిత్సలమును నుండు లోగకాంతి
నోగచికిత్సలగుడెడివారు. వీరిని రాజవైద్యులు. “ప్రసిద్ధి
యానకు ప్రాసిత యానకసనాం నామోగోగింతుం
తమాత్రమున నే నాలోగమును నుండు ధీమతామలనూ
ప్రసిద్ధవగ గలవగ జేయుచుండుటయే పూర్వమున
గుండెడివారని యుండు చివలగు. వారలు కేళి
లకు నోగచికిత్సలనుండి నిష్కర్తవీలు కన్పడె యుం
డెడివారు. లోహదుల కృష్ణుల నగ వాగారు. ధీ
సృజమానులు. పూర్వకాలమున కేళిచికిత్సలను, భిక్షు
తామసములను, వేదవిధములను, కనయములు
రసాయనములు మున్నగునా ముట్ల జేయుటయందు
మిగులవైద్యులునుండి విద్యనోగచికిత్సలకాదు. కీ
క్షిణిగించి యుండుచికిత్సలు. విద్యులచికిత్సలను,
వైద్యులగూర్తులను, ప్రాణిని చూచుచు, “వై
ద్యోవాగాయనోహతి” అని వ్యర్థించుట, కేళికా
వైద్యముగానా: పూర్వము, వన యాంధ్రులలో
నిక్షిప్తవైద్యులగుడెడివారు.

ఇక నిష్కర్త యాంధ్రవైద్యులలో సాహసం
ముగా వైద్యులచికిత్సలను పట్టుములు గన్పట్తు.

లోగచికిత్సలను జేయ వాతముగలను కేళిచికిత్సలను
యుల గ్రహించును. లోగచికిత్సలను జేయుచును,
లోహదులకు కృష్ణుల చేతను, వాటిచికిత్సలు, కే
యకల్గించెను. యంతయు నోగచికిత్సలను గావించు
చున్నది.

శ్లో॥ మిథ్యావక్త్రవైద్యులకేమ్యమేకమయ్యే. రసవ్యాధి
హోయగ్రాహితై. వైద్యులమేంధియ్యులం
పిదపదోంధింపరహారయంతి.

“వైద్యముగాని బోధములు అంధములకు కేళి
యములు అంధములకు కేళియములుగాని వైద్య
ములు తియ్యుచేసి దుష్ట వైద్యులు నోగులందుండి
యూరలూగ గావించుచున్నది అని యుండు.”

శ్లో॥ వధాలోగ్యవైద్యులం వసవనూర్తవైద్యులయే
వనోగచికిత్సలవైద్యులకేమ్యమేకమయ్యే.
నధావైద్యుల వైద్యులకేమ్యమేకమయ్యే.
అనావైద్యుల వైద్యులకేమ్యమేకమయ్యే.
(వైద్యులకావ్యము)

“నాకు పరీక్ష చేయెను. వైద్యునియను
నికుండును, నోగచికిత్సల మేంధియ్యులకు
నికుండును. అంధముల మేమే వైద్యులమని,
తెలియని ప్రజలను నోహావైద్యుల మున్నగుడెడి వైద్యు
లకే ప్రాణములనేగాక వారి ధనములనుగాక పోం
చుచున్నాను” అని చెప్పుచున్నది. చూచితిరా.
యెంతవైద్యులకేమ్యమేకమయ్యే! యదిగాక యానక వైద్యు
లు చరకము, అసనలాతేయము, వైద్యులకేమ్యమే,
వస్తునాథినిక, బాహుళము, కుశులము, నాథవైద్యు
లము, వాటిచికిత్సలను తినిపించుట, వైద్యులకేమ్యమే,
యోగచికిత్సలకు మున్నగు విధానములు గలవి
ములు, పూర్వము వైద్యులును గలవి కేళియ
చికిత్సలకే వాటిచికిత్సలను వైద్యులుగా ప్రా
యిండ్లికే! వాటిల్ల అంధములచే గ్రహించి
పిమ్మట వైద్యులచే కాలువలపై నిక్షిప్త లావు
టి వాటిలకు వైద్యులచికిత్సలు. అంధులచికిత్సలకు
తమ మోగచికిత్సలను మానవైద్యులచికిత్సలు.

ధర్మావేదము నోగచికిత్సలమరిక వాటి
పరీక్ష యడుగులముగా! యుండుచికిత్సలను విద్య
సంపాదన చేయవలెనని ధర్మావేదమునెల్ల
లోగచికిత్సలకే! కేళి చికిత్సలకే! చెట్టిచి

104గో. యే. 106 బు. దీగ్రీలోని ద్విపదమటయే గాని
 అది జ్వరమా! యేజ్వరము. వైశ్యజ్వరమా! శ్వేమ్మ
 జ్వరమా! వాతజ్వరమా! లేక శ్వేమ్మపుమకా, లేక
 వైశ్యకాకయా యను రోగ నివాసమే లేదుగదా!

అదిగాక కొందరు వేటిపుద్గానపించుకొను
 బక్త కావ్యము. పాశ్చాత్యసాహిత్యములను గ్ర
 హించి మన హిందూప్రభులకు వైశ్యము చేయుచు
 న్నారు. మన కావ్యము లోని రోగ వాచములు
 ప్రయోగింపక నూతన ఖగ్గిగా ప్రాకృత ప్రాకృతగా
 వచ్చిరాని యంగ్లీషు పదములతో "యింపలంబో
 కను" అనియు, అన్నిట మాలలు పలుకుచు జ్వ
 రములో నన్ను మెల్లలు. వాతములో నోదాబుడి
 నొసంగుట అనుపాదములో నీవాపాదము విడు
 ట. శ్వేమ్మ పుడుకునకు సూత్రకాధిరం. ప్రయోగము
 చేయుట. ఇట్లున్నది—అహ! యెటుంటి వైశ్య
 కళామణులు—యెటుంటి భిక్షువులు బహు
 లేరుచున్నారు. ఇది వేళవోర్యాగ్నిమా యేవి
 క్రమము లేదు. పద్ధతి లేదు. తీరక గలవారైతరు వై
 ద్యులే. నడువునది తెలుసుట దూడేటలకురిక మంగ
 తిచాకలి నాలుసాదిగవన్నటజంఘు తెల్లను వైద్య
 ముచేయుదున్నారు. పేదలెల్ల గవలంబింనుటనుబట్టి
 యేగావోలును. "వైద్యులై. పురికి వన్నులుగాను
 భూంకా!" అని చెప్పుట కట్టపించినది—

అ॥ వె॥ నేవుదావ మానవు దేశాసకౌకకవి । యప్పు
 దూగమార నింటనింట । వైద్యుగార్థ శక్తురెనమర్చు
 తొమ్మర్చుడు । పడుగులేసి కవులు పద్యవాధ "యని
 యొకరు ప్రాసమున్నారు. యాపద్య రుచును వై
 ద్యుల కవ్యయించినవో లాగుండును—యేలనను.

కవి యొన్నివిధములగు నలంకారములను మా
 ర్పి, వ్యభావ విరుద్ధముగా నెన్ని వర్ణించి చెప్పినను,
 మేడలు ఆకాశము నంటుచున్నవి. ఏమేడలు తొండ
 ముతో మార్కటించుమును పద్మమనుకొని లాగుచు
 న్నవి. మార్కటచర్మములు మేడల కిటికీలనుండి దూరి
 యోవుచున్నారు. యామెడలగా కవి యనుసంగత కా
 వ్య రచనచేరి నలంకార రక్షణగా నానింబుట సం
 శయము గల్గినట్లనోవు. అటుల కావ్యవారలకు వర్ణ్య
 వచ్చు నంటేకాని ప్రాసార్థంక మెంతమాత్రమును గలు
 గదు. ఇక విప్పటి వైద్యుల పదంపరిపే, దేశకాల

వాత్రావర్జిజ్ఞులన యెవరింపలమనున ఘోషముల
 వల్ల నవ్యాశులుగా నెందరికో ప్రాసార్థంగము తెలు
 ప్పము గలుగుచున్నదం గ్రహించుట గాక. పాశ్చా
 త్యుల పానాహార విహీనాగులను, వాగల వైద్యము
 నకును, మన వానాహార విహీనాగులను, మన
 వైద్యమునకును చాల వ్యత్యాసమున్నది. కావుననే
 పాశ్చాత్యులలో వాతవ్యధలు లంఘనము నేయిం
 పరు. మనము వైద్యమునంగి శిష్టక యిందుము నే
 యించెనెని మోపుడి వారు కుప్పగిరి మంచినను
 విరేచనముల కొవ్వ ముం కెను; మనము పచ్చి
 మంచి నీలైన నోయింక న్న పాత వైచి వాత
 విధ్యుని మున్నగు చాల వేడిచేయు నోషధములను
 ప్రయోగింతుము. దానిలననే మన శక్తియు రోగ
 నులు కుదురుచున్నవి. అని యు గాన, కవులము
 గా వృద్ధాప్యము గలిగి కాంక్ష్యము నొందుటగాక,
 యిప్పటి వారి వైద్యము లోపమునను, అటువంటి ప
 లంపును నివారణముగా తెలుపాదులును నొచ్చి
 యెన్ను విచరువాగను. కావన వాచులకవైద్య
 శిల్పము, దేశభృద్దానమునను ముఖ్యకారకులై "కనీగ
 మాప్రగ్నా ఖాగధర్మవాధనం" అనుటయొక కేరీవముల
 ను రక్షించుటకై నొచ్చిడి యనాధన విధులగు గుగు
 పులదప శుక్రావచేసి కాస్త్రమర్చిసింది "వైద్య
 నారాయణోహరి." అను వాక్యమును గర్వము
 చేయుటకై యిత్తుంది

శ్లో॥ యోగిన్యోవారిత్వజ్ఞః । పండితః కాస్త్రచింతకః ।
 అన్యరోగం విజానాతి । పరకాయావచేకేవత్ ॥
 "వైద్యుడు దేహిత్వకాస్త్రమును, పదార్థ రుచికాస్త్ర
 మును, యోగకాస్త్రము, అనుమాపకకాస్త్రము
 పధ్యసింది తన దేహము పరితే పరదేహములను
 భావించి పరకాయ ప్రవేశముచేరి పరకీర తత్త్వి
 మెగుండునట్లు, నొకకనీగ తత్త్వమును గ్రహించునని
 తెలిసికాని" వైది కవులదిన వర్ణ్యవైద్యులక్షణము
 లట లక్ష్యభూతులై కేవల ధనవాహరణములుగాక,
 సకల భూతివియగలిగి. వైద్యలోపముచే దేశీయును
 పామరశ్రేయమున్న యిప్పటి యకాల మరణంబను
 పెనుభూతంబును మన దేశీయుని నిర్మాణము చేసి
 దేశమునద్ధరింతుగాక.

నర్వజవాః శుభినోధవంతు

వైశాఖీప్రాకృతము

ఆంధ్రులకు కృష్ణాతీరవాసియుఁ బ్రాకృత లాక్షణికుఁడు నగు చెరుకూరి లక్ష్మీధరికాస్త్రి గారి పద్యాపాత్రాధికారిఁ బ్రాచీనాదుకలనున్న దేశములను గణించుచుఁ బూర్వోక్త వివరణములలోని కొన్ని దేశములకు బదులుగా నింహళము దీదెలు దేశములకు లెక్కించెను. మార్కండేయదను మఱి యొక విద్వాంసుఁడు పాంప్లిగొడమాగన పాంచాల కేకయఁ జూపిన దాక్షిణాత్య ద్రావిడ శబ్ద భాషలు దీని సాహిత్యమును తెండిపరియఁ గ్రీగీ తలుగలవానియందలివి మంచిపరియఁ జక్కాణించెను. రామత్కనాగేశుఁడు హేమచంద్రుడు మున్నగు లక్షణకర్తలుగూడ నిట్లే యిది పెక్కు దేశభాష లకుఁ బ్రాముననకు నభిప్రాయము చెల్లిరి. 'పైర్ కోనో'యను విదేశీయుఁడు వింధ్యాద్రికిఁ దూర్పుదక్షిణములనిది విశేషముగా వ్యాపించిన దనియు నేకయ దేశములోని వైశాఖికోఁ బెక్కు విషయములఁ బాఠభాష కలియునున్న దనియు పదియించెను. వీరందఱు గూడ ముఖ్యముగాఁ నేకయ దేశమునందుఁ బ్రాచీన వ్యవహారము నంగీకరించుటం జట్టియు, మార్కండేయపండితుఁడు వైశాఖికేకయగాంధారములఁ బండిత దని నొక్కి వక్కాణించుటంబట్టియు, గ్రియర్సన్ తన సాంగ్లపండితుఁడు హిందూదేశము వా యవ్యభాగమున నిది తొలుత బ్రుించి క్రతుముగా నందఱు వ్యాపించి యుండుననియు, నిప్పటికిని పంజాబు ఆఫ్ గనిస్థానములనకును దీని చిహ్నములు గనపెచ్చుననియు విశదీకరించెను. కాల్లవెల్లను మఱియొక విశుద్ధుఁడు ద్రావిడభాషల యొప్పిత్రిని గూర్చి ద్రామునుఁ బ్రాకృతప్రాకృతసంబంధముల యుత్తర

దక్షిణహిందూదేశభాషలు పెక్కింటిలోఁ బంచద్రావిడభాషలకు మార్కృతయాయన ప్రాచీన ద్రవిడభాష యొకటి యని (వాసెను.2 మఱియుఁ బ్రాకృతమందలి పింగళవృందస్సుననుసరించి కన్నడయుఁ ఛందోఽంబు భిమును గ్రంథమును నిర్మించిన నాగవర్మ యను ప్రాచీనకవి ప్రాకృతాపధ్రంశ వైశాఖికలనుండి తివిలేము తెలుఁగు కన్నడము మున్నగు పెక్కు భాషలు పెదలి నట్లు నుడివెనె3

ఇట్లు మార్కండేయఁడు మగధసూరనేనదేశములయందుఁ గూడఁ బ్రాచీయ వ్యాపించినదనియు నందు శౌరసేని యుత్తమసునియు వాక్రమ్యులనేగ ను నాగవర్మ ప్రాకృతాపధ్రంశ వైశాఖికలు మూడే యెల్ల దేశభాషలకుఁ బ్రకృతుని వర్ణించుటచేతను మాగధీశాశేషులు వైశాఖికా రూపాంతరములై యుపేను నిటీల తెక్కునవచ్చిన పరియుఁ బ్రాచీ యొక్కటియే పరిశుద్ధాపరిశుద్ధభేదమున లెడయిన దనియుఁ గావునఁ దొలుత సంస్కృతమునుండి వేలు పడిన ప్రాకృతిములు ప్రాకృతాపధ్రంశ వైశాఖికలు మూడేయనియుఁ దోచుచున్నది. ఏమయిన నేమి? దీనివలన గూడఁ బ్రాకృతములలో దీనికిఁ బ్రాముఖ్యముగలననియుఁ పెక్కు భాషలకుఁ బ్రామున యిది దాక్షిణాత్యములలో ద్రావిడకన్యాబాంధ్రములకు దాదియగుట గుర్తించును స్పష్టమయినది.

ఈ వైశాఖి యుత్తరదేశమున మిక్కిలి ప్రాచీన కాలమునందే కావ్యములగుగాంచి పొగడ్తగాంచిన దనటకుఁ 4 బ్రతిష్ఠానాథపురరాజు సాతవాహనుని కథలోనివాఁడును గ్రీష్మకము మొదటితత్వాలోని నాఁడునగు నుదాహరణమోకవి రచియించిన బృహత్సాంధ్ర మందితార్కాణముగాఁ గన్పల్చుచున్నది. చందక

1 R G Bhandarkar commemoration Volume

2 Comparative Grammar of the Dravidian Languages

3 సంస్కృతం ప్రాకృతమపధ్రంశం వైశాఖిక మెంబమూలునరేభావి గతీ శబ్దము ద్రవిడప్రాకృతములకు

కాది పట్టుంచాశ్శిర్షివిమను భాషాపాఠిగవెక్కుం. నాగవర్మ క్రీ. శ. 950 ప్రాంతమువాఁడు.

4 చందకవంశకృతాంబు రాజధాని యగు నితి గంగామమునాసంగమస్థలమున నుండిదట.

ప్రకాశంబరీరత్నానన్యోదికథారత్నంబులకుఁ జేటిక యగ్ర నిఁతొలఁత నేడులక్షగ్రంథముతోఁ జన్పించి తదను లక్షగ్రంథమున జీవించెనని దానిని గభాసరి తస్మిర మనుజేర సంస్కృతమునకు మార్చిన సోమ నాథభట్టు తెలిపియుండెను. ద్రావిడభాషకు బి స టమైఁజ్ఞు తెలియుచున్న యీ భాషయిట్లే దక్షిణ మునఁ గూడ వ్యవహరించుదురని కవివాత్సలకు నిశ్చయమున దనుటకుఁ దనకుఁ సహృదయుడైన శారా యణభట్టును విద్ధించిన నన్ను సుభట్టారకుని యాక్రిం ది శ్లోకము ప్రమాణమగుచున్నది.

“.....ఆధిపతిసప్తీతనగమకకరఁ నారాయణస్తన యః యస్సంస్కృతకన్ధాల్పప్రాకృతప్రైశాచికాంధ్రభాషానుకవిరాజశేఖరశ్చిత్తశిష్టకవిత్వవిధవేన ”

దీనింబట్టి యీ ప్రైశాచి మనదేశమునఁ బ్రాణిక దనుటయే కాక యాంధ్రకన్ధాల్పభాషను పెంఱి పెద్ద వై కావ్యరచనాశీతి వస్తుదనుకఁగూడ నిందిలిపండి తులనాశ్రయించి యందుఁజనియించిన దనుటయు వి దితమగుచున్నది. ఇట్లే ప్రయత్నించినచో నికమగొన్ని నిదర్శనము లెఱుంగవచ్చును గాని యాహులతో నే యిది వింగ్యవక్షణభాగమున కరుచించిన దనుటకును దీనితోఁ ద్వాల్పద్రావిడభాషలకుఁ గలదనుటకును ప్రమాణములుగా మనమిప్పుడు చదివిన విద్వాంసుల వ్రాఁటలు కేశ్వరసదీయముల గాక పోవు గావున మన భాషకు ద్వితీయప్రాకృతీయయిన దీవైశాచి ప్రాకృతమే యని నిష్పాద్యమగుచున్నది. అయినను దొంటి యయాణుల ప్రాకృతముల నిజస్వరూపమిప్పు డు వ్యవహారమున లోపించుటచేతను మగభ. కూర

నేనదేశములయందు వ్యాపించినది గూడఁ జైశాచియే యని పూర్వవామాణికులు గొందఱు వ్రాసిననూ మాగధకౌరసేనియ నడివిగూడ వేఱుగా లెక్కకుని చుట్టచేతను ముఖ్యముగాఁ జైశాచిలో వ్రాయుట దినగ్రంథములిప్పుడు మృగ్యములగుటచేతను దిద్దవగల నమునందు మఁకాక్షణికులొక్క ప్రైశాచీభవనులనే కాక యిదిప్రాకృతీభవము, ఇది మాగధీభవము, ఇదికౌ రసేనీభవము నా నన్నిటినిగూడ స్మరించుచు మనబా సకు స్వతీయ ప్రకృతీయయినది ప్రాకృతమని యా తించిని దెలుపు నాపద ముఖయోగింబుటచేతను ఇది లోకేది ప్రకృతీయన్నను ఫలమిప్పుడు సమానమే యగుటచేతను మనమిఁక దానిచర్చి విడిచి మనప్రా ర్యులమార్గమునే యనుసరించి ద్వితీయప్రకృతీ సరిది ర్భమున సమూహావాచకమయిన ప్రాకృతీభవమునే యిఁకమఁచు వివరపారించి కొందఱు.

ఇట్లించినవక దేని మొదలెఱుంగవచ్చినదికేక వానశ్శించితిమో యయాణ్యులమునకుఁ బ్రాశల యిన సంస్కృత ప్రాకృతముల నిజరూప మొకింపుక తెలియఁ గలిగితిమి. ఇక దీని తొలియాపమున కేశ్వ ముయొక్క స్వరూపమింకా తెలియ నున్నవింకిము.

ప్రాచీన దేశ్యస్వరూపము

ఈవిషయమున సంస్కృతప్రాకృతములనూ లంజనమునఁ జెంగి పెద్దపేయైన యితరభాషలనలెఁ దెలుంగును వాని చెలిమికలిమివన్నె గాంచినదిగాని ము దలులేని గాదమియున్న నదివియుంటిమిగావునఁ దక్కి మకిద్దిన వ్యతిరేకమయినయూమూఁ భాసయేదేశ్యమని యిప్పుడు మరల స్మరింపవగును. దీని శే మన ప్రాచీను

1 తిలైవచన. చాళ్యేన వైశాచ్యాభాషయారయా నిబద్ధాన ప్రభిర్నన్నైర్గ్రంథః త్వాణిసప్తసా... అథోవాచసతింభూపంగుణాభ్యస్తాకవాభానం రాజన్ నిద్రగ్రంథః త్వాణి మయాదగ్ధానిషట్కథాః త్వామేకమిదంత్యక్తికైశాచైవగృహ్యతాం : విశ్వామనకైశాచీభవ కత్తియలుగొన్ని లిద్దవపకిరగమునఁజూపబడును.

అలలునఁ I వన్నయానన్నకాదులు 2 లోకవ్యవహారము దేశ్యముని నిర్వచించెరి. ఏకతీతిగా నెవఁ టెగవండఁగఁ బ్రవాచనాపముగా వచ్చియన్న వాడుకలోనున్న కల్పకాలము దేశ్యమనఁబడునని దాని యార్థము. తత్సను తిద్ధవములకు నేలగుగా లక్షణములు వ్రాసి వెంటనే వానితో సమానముగా దీని లక్షణమును వ్రాసితి యాత్మాగ్యలు తమవాటికీ త్రొంగఁ దేశమున వాడుకలోనున్న కల్పకాలముక దేశ్యభావగాఁ బరిగణించిందగిన క్లితిలో నన్నవనియొక దిద్ధవ వాదపక్షముల కలముకి లేక యిది చిరకాలమునుండి వ్యవహారయోగ్యముగా నట్లే వచ్చుచున్న దనియొక పక్షమునది యొకకక్షముగా దీని ప్రాచీన స్వరూప మెఱుకొనఁజాలనియే గుఱివనించెము. కాని యొక్కములు దీనినొక స్వతంత్రభావగాఁ కెప్పిల నటనకు కావునఁ దప్పివాదుల పడిదని కేవల దేశ్యము గ్రంథించెనటగాని భనుల వాడుకకుఁ గాని చాఁచింతగా నిపు మిన్నదా నొక మున్నుండెడిదిగా యని యొక యాక్షేపము వెంటనే నిచ్చునును. సత్యమే. తనవలె పరకముదాయమున్నఁ గాని లోకవ్యాప్తహారము భుజగు. లోకవ్యవహారము స్వాగోమయభి మనయన్నఁ గాని పదసముదాయము పెనుగదు. ఇట్లేకందు నొకదాని సాయమునకై యొకటి మిక్కిలి యక్రమింపజెడి యిట్టి సిద్ధాంత యేవ్వకంత్ర దేశ్యముల కయినను మొట్టమొదట దన్నను అట్టి యెదవిని యెట్లుపుట్టి యెట్లు పెరిగిననో మనపూర్వుల చెప్పలేదు మనకా సరియయిన యాధారములు లేవు. కావున మన విప్రుదు దేనిని మూలదేశ్యమనుకొనుచున్నామో యందుఁ బరియతుండెగాఁ మాటిపోయిన తిద్ధవములు కొన్ని యొక చివరమునుండి వచ్చిన పనులు గొన్ని యొక

గిరిని యున్నవని యిప్పటివారు గొంపలు తలచు
యందుటచేఁ జై పూర్వమునను దగిన యుత్తర
విచ్చుట తేలికగాఁ జేరిడివనిగాను నరికవా? వారు
తలచునట్లు వానిని విడదీయ మొగిడివినో? దక్క
వదేశ్య మో? భూపయనియు వ్యవహారికమున
దనియుఁ జెప్పికొనుట శీ వలనపడదు. అందులకై పై
కెందు తెలుగులమాట లింకన్నవా లేవా యని విచ
ర్చించుట ముదు ముఖ్యము.

హైందవగుల కులం దేశభాషలకును వాని కా
 ద్యున్నతగానివును కనబడెడి సుస్పృశభాషకును
 గల సంబంధమును వానివానియ్యెల్లని జాలవలకుం
 జిచ్చించి మనోక దారి చూపినవాడు పాశ్చాత్యుల-
 అందు గొందఱు ప్రపంచగుంధిరి యెల్ల భాషలకును
 జన్మింప న మాసియాఖండముయొక్క మధ్యభాగ
 వనియు వానివండి యొకా మెకప్పుడు రెండు భా
 షాకాళులు రెండు తెన్నుల బయలుపడిన పనియుం
 జెప్పుదు, నొక దానికి తేలికట్లుగాఁ గనఁజుడు భాష
 లన్నీటిని హైందవయూరపుభాషావర్గముగాను, తెం
 డమినికి శంబంధించిట్లు కనఁబడువానిని సిగ్గయను
 భాషావర్గముగాను నిరూపించిరి. అందు మొదటివర్గ
 మలో సంస్కృతమును, రెండవవర్గములో ద్రావిడ
 భాషలును క్షేయవృక్షనికాంతులయు, ద్రావిడ భాష
 లునిగ్గియున్నవలలోనిని గావనివ తీకొండఁజునుతమున
 నింగూర్చివాఁవారిచిగ్గులు వెన్నేలు గానున్న నద్రావిడ
 భాషల కన్నిటికి నొక మాతృభాష యుండి యుండు
 ననిదీప్రకాశాలమున శక్తిధివిండుటజే వారి నాగ
 మతలో ముగిపుడు పనిలేదు. అట్టిది సామ్రాజ మే
 మన మిందుఁ గలుగఁ దియు, శివతం బూర్వులు
 సమకాలికులు ఎగు నిరిర విమర్శనల వ్రాతలనుగూ

1 నిజ్జోకాన్యకాలోకా-2వ్యావృత్త్యనిర్వికల్పప్రకృత్యయవాశబ్దాదుల్యుత్పత్త్యుపపాదానీతే త్యాజం. ఏం సమ్యక్వతర్కద్రూఢత్యాద్వివేకత్యాక్ష్మహరిశేః. విశ్వ. వివే.

(మంచి మొదలుగలది దేశ్యమను గొట్టమొనది)

2 వన్నయాయల వ్యాకరణములయందు ఒక సంగ్రహము

3 Comparative Grammar

ఇక్కడనున్న ద్రావిడ భాషల పరస్పర సంబంధమును వివరించిన కార్టువెల్లు పాశ్చాత్యులందఱును వీనికి మూలమున యొక భాష యుండుననియు, నద్రవిడ భాష యనఁదగియున్నదనియుఁ దెలుపుచు, నక్కడి ప్రాచీన ప్రాకృతము వ్యాపించిన పెక్కు దేశ భాషలలో నొకటిగాఁ గనఁబడుచున్నను సంస్కృత ప్రాకృతిమల సాహిత్య మక్కఱలేని స్వతంత్రము సంపూర్ణము నునభావయై యుండుననుట నిక్కమని తిలకించు తెలుగు కన్నడము మన్నగువానిలో నిక వచ్చిన కొన్ని స్వతంత్ర ద్రవిడ పదముల నుదాహరించి నిర్ధరించుచుఁ బైగా ద్రవిడ పదములే కొన్ని సంస్కృతమునఁగలిసియున్నవనిచూపియండ్రేగియస్సెన్ అనెడియుంకాక పాశ్చాత్య విమర్శకుడ్రవిడ భాషావర్గములో బ్రాహ్మీయున్నగు మఱికొన్ని భాషలను జేర్చుచు, నది హైందవార్య దేశ భాషావర్గముతో సంబంధము లేనిదనియుఁ గొందఱు కలంబులు మాండ్రామావర్గముతోఁ గూడ సంబంధము లేనిదనియు నిరూపించి ద్రావిడ భాషలలోని స్వాతంత్ర్య భేదకములగు చిహ్నములతో వాని మాతృకయును ద్రవిడ భాషను నిరూపించిన వాడయ్యెను. అది నేనో యొక వర్గమునకు జేరుఁ గాక. సంస్కృతముతో సంబంధము లేని యది స్వతంత్ర భాషయగుననుటయే మనకిందుఁ గావలసినది ఆమాస్య భాషకుఁ దొఱత నేపేయండ్రేగి నని మన యాయులవలన దానికి ద్రవిడ భాషయను పేరు గలిగివచ్చి యూహించుట సరిగాకపోదు. ఇందులకు వివిధ ధృతికి దక్షిణముగా నుత్తర దేశమునకుఁ గల భూభాగ మంతయు ద్రవిడ దేశమనియు నందున్న వాడు ద్రావిడులనియుఁ జెప్పచున్న మన పురాణములే శరణము. ఈ ప్రదేశము గ్రమముగా వైచు చీకలగుట

కును వానికి మరొకాబ్దియు, ఘోరము, కన్యాటము, ఆంధ్రము ప్రవిడము ననెడి సంకేతములు గలుగుటకును మన యాయులే కారణమనుట తెల్లము కాని మొదటి నాలుగు చీలికలను వైవిధ్యముగా జేయు జేర్చదాల్చి తమ తొంద్రద్రవిడ నామమును బూర్తిగా విడిచినవి గాని కడపటివగు ద్రవిడ భింజము, తరువాతఁ బాండ్యవోళ చేరచుండఁబడులను జేరనేజుపడియు, నప్పటికి నిప్పటికిఁ గూడ ముఖ్యముగాఁ బాండ్యవోళనుండలవాసులవారాఁ, ననభూగ్న ద్రవిడ నామమునజే కాపాడుకొనుచున్నవిన్నది. ఇందు మొదటి నాలుకేశములలో నన్న బ్రాహ్మణులు మృత్యుమిప్పటికిని దిమ్మ2 బంచ ద్రావిడులలోని వామనియు ద్రావిడులమనియు సందర్భావేశమునఁ జెప్పకొనుట గలదుగాని యితర భాతుల వానికి మాటయే వర్తించునని. ఇందలి భాషలును, దమ మాతృ ద్రవిడమును మఱచిపోయినవనియే చెప్పవచ్చును. ఇక మధుగా దినుండలములలోని వానో తమ్ముకు దమ భాషను గూడ ద్రవిడ నామమున వ్యవహరించికొనుట మనము వినుచు నేయున్నారము. అందుచు బ్రాహ్మణావేశముందు ద్రావిడులుగాక జేలు జేర్చగలిగిన యితర భాతులవారలిత్ర దిత్తును నాగరకత హెచ్చినకొలదిని దమ్ముగూడ ద్రావిడులమని చెప్పకొనుచున్నట్లు వినికి గలను గాని దేశమున కిప్పటికి వాడుకలో నున్న ద్రవిడ నామమును జట్టి వారట్లు చెప్పకొనుట యుక్తముగాకపోదు. కావున నెట్లయినఁ బంచ ద్రావిడ భాషలకు మాతృకయయిన యాప్రాచీన ద్రవిడ భాషనుఁ బ్రథమ నివాస మాద్రవిడ ఇండమనియే తోచుచున్నది. కాని 3 మరాటి గుజరాతీ భాషలు సంస్కృత ప్రాకృత జన్యములగుటఁ బంచ ద్రావిడ భాషలకు సంబంధించి

1 Imperial Gasetteer

- 2 బ్రాహ్మణులకు ద్రావిడులనెడి యీ సంజ్ఞ ద్రవిడ దేశమున నివసించిన వారగుటచే వచ్చినదిగాని ద్రవిడులనెడి వానికి సంబంధించిన వారగుటచే వచ్చినదిగాదు. ఇది మహాభాషా కన్యాబంధాది విశేష సంజ్ఞల ఎంటిది. ఇట్లే బ్రాహ్మణులలో రెండవజాతికి బంచగొడులనెడి సామాన్య సంజ్ఞ గలదు. కావున విశేష ఇందలి తొంటి ద్రవిడులనియు, వీరి సంస్కృత ప్రాకృతమువలననే యాదేశ భాషావర్గమునందిన వనియు భ్రాంతి పడరాదు. దీనికిని ఇందలి తొట్టిటి వారికిని గూడ ద్రవిడ సంజ్ఞ యీ ద్రావిడుల హోల పురుషులు జేర్చినదనుట స్పష్టము.
- 3 ఇది దేశ సంబంధమునఁ బంచ ద్రావిడములలోనివయిన భాషా సంబంధమున వానిలో జేరవని చాలవంద యోశయము.

